

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Lenka Petříková

**ČESKO-SLOVENSKÁ MIGRACE
PŘED A PO ROCE 1993**

**CZECH-SLOVAK MIGRATION BEFORE AND
AFTER 1993**

Bakalářská práce

Praha 2009

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Eva Janská, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci vypracovala sama a že jsem uvedla veškeré použité informační zdroje.

Praha 25. 5. 2009

.....

Lenka Petříková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé práce RNDr. Evě Janské, Ph.D. za věnovaný čas, cenné rady a připomínky. Dále bych chtěla poděkovat Ondřeji Popovi za pomoc při tvorbě map a v neposlední řadě děkuji své rodině za podporu v průběhu celého studia.

Abstrakt

Předložená práce se zabývá vzájemnými migračními proudy mezi Českými zeměmi a Slovenskem od roku 1918 do současnosti. První část práce se věnuje vývoji česko-slovenské migrace v období společného státu, druhá část se zabývá vzájemnými migračními proudy po rozpadu republiky a změně statusu vnitřní migrace na mezinárodní. Právě společná minulost obou států a kulturní a jazyková blízkost národů v nich žijících je významným faktorem ovlivňujícím vzájemnou migraci. Další část práce se zabývá prostorovým rozmístěním imigrantů a jeho změnami v čase. V závěru práce jsou potvrzeny dvě výzkumné otázky. První, že vzhledem k rozdílné ekonomické situaci obou zemí převažují po celé sledované období migrační proudy směrem ze Slovenska do Českých zemí. Druhá, že z prostorového hlediska byly pro migraci v době před rokem 1989 atraktivní průmyslové a česko-slovenské příhraniční oblasti, v současné době hrají důležitou roli stále významné česko-slovenské příhraniční oblasti a hlavní města.

Klíčová slova

Češi na Slovensku, Slováci v Českých zemích, imigrace, emigrace

Abstract

Presented work deals with the mutual migration flows between Czech countries and Slovakia from 1918 to the present. The first part of the work is dedicated to the development of the Czech-Slovak migration at the time of common state, the second part deals with the mutual migration flows after the republic broke-up and the status change from the internal migration to international. Just the common past of both countries and cultural and linguistic closeness of the peoples living in them is an important factor interacting the mutual migration. Next part of the work deals with the spatial layout of immigrants and its changes during time. In conclusion there are two research questions confirmed. First one in view of the different economic situation of both countries the migration flows predominate from Slovakia to Czech countries throughout the monitoring period. Second one that according to the space standpoint of migration at the time before 1989 the industrial and Czech-Slovak border areas were attractive, currently always significant Czech-Slovak border areas and major cities play the significant role.

Key words

Czechs in the Slovakia, Slovaks in Czech lands, immigration, emigration

Obsah

Seznam tabulek	6
Seznam grafů	6
Seznam obrázků	7
Seznam použitých zkratk	7
1. Úvod	8
1.1 Cíle a hypotézy	9
1.2 Diskuze s literaturou	10
1.3 Data	11
2. Teorie migrace v souvislosti s česko-slovenskou migrací	14
3. Česko-slovenská migrace v letech 1918 – 1993	16
3.1 Migrace mezi Českými zeměmi a Slovenskem 1918 – 1950	17
3.2 Migrace mezi Českými zeměmi a Slovenskem 1950 – 1993	21
3.3 Shrnutí	25
4. Česko-slovenská migrace po roce 1993	27
4.1 Pracovní migrace	31
4.2 Studijní migrace	32
4.3 Statistická analýza česko-slovenské migrace po roce 1993	35
4.4 Shrnutí	36
5. Prostorové rozmístění imigrantů	37
5.1 Prostorové rozmístění slovenských imigrantů v Českých zemích	37
5.2 Prostorové rozmístění českých imigrantů na Slovensku	41
5.3 Shrnutí	45
6. Závěr	45
Použitá literatura	47
Zdroje dat	50

Seznam tabulek

Tabulka 1: Česká a slovenská národnost v ČSR v letech 1921 a 1930	18
Tabulka 2: Stěhování mezi ČSR a SSR v letech 1950 – 1959	22
Tabulka 3: Stěhování mezi ČSR a SSR v letech 1960 – 1969	23
Tabulka 4: Stěhování mezi ČSR a SSR v letech 1970 – 1979	24
Tabulka 5: Stěhování mezi ČSR a SSR v letech 1980 – 1989	25
Tabulka 6: Stěhování mezi ČR a SR v letech 1990 – 1999	27
Tabulka 7: Stěhování mezi ČR a SR v letech 2000 – 2007	29
Tabulka 8: Počet Slováků žijících v ČR a počet Čechů žijících v SR mezi roky 1994 až 2008 (k 31.12. příslušného roku)	30
Tabulka 9: Zaměstnanost Slováků v ČR od roku 2000 do roku 2007	32
Tabulka 10: Závislost migrace Slováků do ČR na výši českého a slovenského HDP v letech 1993-2007	35

Seznam grafů

Graf 1: Migrace mezi ČSR a SSR v letech 1950 – 1992	26
Graf 2: Migrace mezi ČR a SR v letech 1993 – 2007	28
Graf 3: Slovenští vysokoškolští studenti v ČR mezi roky 1995 – 2008	33
Graf 4: Čeští vysokoškolští studenti v SR mezi roky 1993 – 2009	34

Seznam obrázků

Obr. 1: Prostorové rozmístění slovenských imigrantů v krajích Česka 1950-1959....	38
Obr. 2: Prostorové rozmístění slovenských imigrantů v krajích Česka 1960-1969....	39
Obr. 3: Prostorové rozmístění slovenských imigrantů v krajích Česka 1970-1979....	39
Obr. 4: Prostorové rozmístění slovenských imigrantů v krajích Česka 1980-1989....	40
Obr. 5: Prostorové rozmístění slovenských imigrantů v krajích Česka 1990-1999....	40
Obr. 6: Prostorové rozmístění slovenských imigrantů v krajích Česka 2000-2008 (bez 2005)	41
Obr. 7: Prostorové rozmístění českých imigrantů v krajích Slovenska 1950-1959....	42
Obr. 8: Prostorové rozmístění českých imigrantů v krajích Slovenska 1960-1969....	42
Obr. 9: Prostorové rozmístění českých imigrantů v krajích Slovenska 1970-1979....	43
Obr. 10: Prostorové rozmístění českých imigrantů v krajích Slovenska 1980-1989..	43
Obr. 11: Prostorové rozmístění českých imigrantů v krajích Slovenska 1990-1999..	44
Obr. 12: Prostorové rozmístění českých imigrantů v krajích Slovenska 2000-2007..	44

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
SR	Slovenská republika
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ČSR	Česká socialistická republika
SSR	Slovenská socialistická republika

1. Úvod

Migrace je komplexně podmíněný fenomén, který provází lidstvo od jeho počátků. Je to proces probíhající v prostoru a čase a tudíž velmi těžko popsitelný a uchopitelný. Ovlivňují ho jak faktory vázané přímo na migranty (jejich cíle a touhy), tak i faktory vnější (politická a ekonomická situace).

Česko-slovenská migrace je velmi specifická, což je dáno společnou historií, geografickou, kulturní i jazykovou blízkostí. Po dobu existence ve společném státě od roku 1918 až do roku 1993 byla migrace mezi Českými zeměmi a Slovenskem migrací vnitřní, po rozdělení státu na dvě samostatné republiky – Českou a Slovenskou – se migrace vnitřní změnila na migraci mezinárodní. Před rokem 1989 byl společný stát zemí emigrační, po roce 1989 došlo k přeměně na zemi tranzitní. Česká republika se v současné době již stává zemí imigrační, zatímco Slovenská republika stále zůstává zemí tranzitní. Je to dáno její geografickou polohou na kraji Schengenského prostoru v tzv. nárazníkové zóně, kdy na Slovensko přichází imigranti z východu a využívají jej jen jako dočasné působiště před jejich odchodem dále na západ do Evropské unie. Slováci jsou v současné době druhou největší národnostní menšinou v České republice a v roce 2008 tvořili 17 % ze všech cizinců. Češi na Slovensku jsou třetí největší národnostní menšinou a tvořili ve stejném roce 5 % všech cizinců Slovenské republiky.

Ve své práci se zabývám migračními proudy mezi Českými zeměmi a Slovenskem od vzniku Československé republiky v roce 1918 do současnosti a jejich souvislostmi s politickou či ekonomickou situací obou území. Nezabývám se migrací před rokem 1918 z důvodu komplikované dostupnosti literatury a dat v tomto období a také kvůli neporovnatelnosti území Rakouska-Uherska se současnými státními útvary. V období mezi roky 1918 a 1993 popisují hlavní migrační proudy mezi Českými zeměmi a Slovenskem, v období po roce 1993 a rozdělení republiky na dva samostatné státy využívám kromě deskriptivních i jednoduché analytické metody, které doplňují popisnou část. Pomocí mapových výstupů také znázorňuji prostorové rozmístění imigrantů v obou státech a jeho změny v čase.

1.1 Cíle a hypotézy

Pro svou práci jsem si stanovila dva hlavní cíle.

- 1.) Zmapování hlavních migračních proudů mezi Českými zeměmi a Slovenskem od roku 1918 do současnosti.
- 2.) Znázornění prostorového rozmístění imigrantů a jeho změny v čase, a to vždy za stávající administrativní celky¹ obou států.

Na základě prostudované a dostupné literatury jsem si zvolila dvě výzkumné otázky:

1. Vzhledem k rozdílné ekonomické situaci obou zemí převažují po celé sledované období migrační proudy směrem ze Slovenska do Českých zemí.
2. Z prostorového hlediska byly pro migraci v době před rokem 1989 atraktivní průmyslové a česko-slovenské příhraniční oblasti, v současné době hrají důležitou roli stále významné česko-slovenské příhraniční oblasti a hlavní města.

Bakalářská práce je rozdělena do šesti kapitol. V úvodu jsem vytyčila hlavní cíle a hypotézy a zhodnotila literaturu a data. V druhé kapitole mé práce uvádím několik migračních teorií, které mohou vysvětlovat průběh česko-slovenských migrací. V třetí kapitole následuje popisná část, v níž se zabývám migračními proudy mezi Českými zeměmi a Slovenskem mezi roky 1918 a 1993. Tato kapitola je rozdělena do dvou částí. První část se zabývá migrací do roku 1950, kdy ještě nebyly evidovány migrační pohyby. Druhá část je již založená na migračních statistikách vedených právě od roku 1950. Čtvrtá kapitola popisuje vývoj migrace po vzniku samostatné České a Slovenské republiky. Přidávám zde podkapitulu o studijní migraci a podkapitulu obsahující analýzu vztahu migrace a ekonomických ukazatelů. Pátou kapitolu – založenou na mapových výstupech - tvoří srovnání vývoje prostorového rozmístění imigrantů přicházejících z Česka na Slovensko a opačně. Poslední kapitolu tvoří závěr, v němž jsou zhodnoceny výsledky mé práce. Nakonec uvádím seznam použité literatury a zdrojů dat.

---

¹ Je nutné upozornit na problematiku sledování změn administrativního uspořádání obou států, ke kterým došlo v roce 1960 (změna hranic krajů Českých zemí i Slovenska) v roce 1996 (změna krajů v rámci Slovenské republiky) a v roce 2000 (v rámci České republiky).

1.2 Diskuze s literaturou

Literatury zabývající se česko-slovenskou migrací není příliš mnoho. Je to zřejmě dáno poměrnou bezproblémovostí česko-slovenské migrace, která nezpůsobuje v žádné z cílových ani zdrojových zemí významné problémy a proto zřejmě mezi badateli není pocíťována přílišná nutnost tuto migraci řešit. Počty české a slovenské literatury pojednávající o migraci mezi Českem a Slovenskem jsou poměrně vyrovnané. Většinou však nejde o publikace zabývající se přímo tímto problémem, ale o kapitoly v rámci daných knih, které převážně pojednávají o migrační situaci v daném státě či v části Evropy. Většina knih či článků, ať už jsou od českého či slovenského autora (autoři jiných národností se k tomuto tématu vyjadřují jen velmi okrajově v rámci jiných výzkumů), pojednává o migraci slovenských občanů do Českých zemí. O migraci opačným směrem nacházíme mnohem méně informací.

Informace o migračních teoriích jsem čerpala z článku *Theories of International Migration: Review and Appraisal* (Massey a kol., 1993), který se zabývá teoriemi mezinárodní migrace. Dále jsem využívala informace z diplomové práce *Pracovní migrace do České republiky v kontextu současných světových migračních trendů* (Haladejová, 2007), z disertační práce *Adaptace cizinců v České republice* (Janská, 2002) a z habilitační práce *Migrace obyvatelstva: geografické aspekty v rámci interdisciplinárního výzkumu* (Drbohlav, 1998). Všechny tyto práce se částečně též migračními teoriemi zabývají.

Migrace v Československu od jeho vzniku do druhé světové války nebyla nikterak statisticky evidována, přesto určité informace se zjistit dají. Čerpala jsem z publikací *Populace České republiky 1918 – 1991* (Kučera, 1994), *Soudobé tendence vývoje národností v ČSSR* (Sokolová a kol., 1987), *Obyvatelstvo Slovenska za kapitalizmu* (Svetoň, 1958) a z článku *Co bychom měli vědět o historii česko-slovenských vztahů* (Majtánová, 1999), který najdeme v Almanachu českého spolku na Slovensku.

Migrací mezi Českými zeměmi a Slovenskem se v České republice asi nejvíce zabývají pracovníci Slezského ústavu Slezského muzea v Opavě. Jejich sborník *Slováci v České republice po roce 1945* – je významný zdrojem informací o migračních proudech ze Slovenska do Českých zemí. Z něj jsem použila dvě kapitoly *Migrace ve vývoji slovenské populace v České republice (se zvláštním zřetelem ke stěhování mezi Slovenskem a českými zeměmi)*, část první 1945 – 1959 (Prokop, 1998a) a *Migrace ve vývoji slovenské populace v České republice (se zvláštním zřetelem ke stěhování mezi Slovenskem a českými zeměmi)*, část druhá 1960 – 1992 (Prokop, 1998b).

Migrační situací v Československu po druhé světové válce se zabývá mnohem více autorů. Hlavním důvodem jsou samozřejmě silné migrační proudy směřující do vysídleného českého pohraničí, které byly v rámci česko-slovenské migrace velmi významné. Tomuto tématu se věnuje již zmiňovaný Prokop (1998a) a dále také Divinský (2004) a Drbohlav (2004) ve svých publikacích v rámci edice Migration Trends in Selected EU Applicant Countries pod záštitou International Organization for Migration. Nejen romskou otázkou v rámci migrací tohoto období se zabývá Matlovič (2005) ve své práci Geografia obyvateľstva Slovenska so zreteľom na rómsku minoritu a přímo na romskou otázku se specializuje Davidová (1995) v knize Romano drom = Cesty Romů: Změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku.

O migraci v období následujícím (od 50. let do rozdělení republiky) píše kromě Prokopa (1998b) také Kučera (1994). Dále se určitými částmi tohoto období ve své práci Cezhraničné väzby, cezhraničná spolupráca: na príklade slovensko-českého pohraničia s dôrazom na jeho slovenskú časť zabývá Halás (2005) nebo Divinský (2005b) v díle Zahraničná migrácia v Slovenskej republike – stav, trendy, spoločenské svislosti a taktéž Divinský (2005a) ve výzkumné zprávě Slovak Republic (country report) v rámci projektu AGRO 2005.

Po rozpadu republiky – kdy se vnitřní migrace změnila na mezinárodní – se touto nově nastalou situací zabývá Matlovič (2005) a Divinský (2005b, 2004). Dále jsem využívala textové části děl Cizinci v České republice (2002 a 2007) a Populační vývoj České republiky (2008). Odhady budoucího vývoje se ve své práci Perspektivy populačního vývoje České republiky na období 2003-2065 zabývají Burcin a Kučera (2003).

Informace o studijní migraci jsem čerpala z Haláse (2005) a z bakalářské práce Zahraniční studenti vysokých škol v Česku (Pospíšilová, 2005).

1.3 Data

Údaje o migraci mezi Českými zeměmi a Slovenskem se registrují až od roku 1950. Do této doby se dají údaje o migraci odhadovat pouze z dostupných údajů o počtu obyvatel určité národnosti v jednotlivých částech republiky. Tato data nalézáme v záznamech o sčítání lidu prováděných v letech 1921 a 1930. Problémem ovšem je, že za „první republiky“ se jako národnost uváděla národnost československá a tudíž údaje o počtu Slováků či Čechů jsou určovány podle toho, jaké respondent uvedl místo svého narození. Místo narození ovšem nemusí nikterak souviset s národností a tudíž je

jasné, že opravdové počty Slováků žijících v Českých zemích a Čechů na Slovensku mohly (a zřejmě i byly) odlišné. Z toho také vyplývají rozdíly v údajích publikovaných různými autory. V této části mé práce jsem využívala jak data uvedená jednotlivými autory v jejich pracích, tak také data z Demografické příručky (1982), která obsahuje (kromě jiného) data ze sčítání lidu z let 1921 a 1930.

Od roku 1950 existuje souvislá databáze o stěhování mezi Českými zeměmi a Slovenskem evidovaná v rámci edice „Pohyb obyvatelstva“ vycházející od roku 1950 do současnosti. Zde najdeme podrobné údaje o migraci do jednotlivých částí republiky včetně migrace do jednotlivých krajů a okresů či vybraných měst. Problémem je ale obtížná srovnatelnost dat v různých obdobích, mezi nimiž docházelo ke změně územního uspořádání administrativních jednotek v rámci státu.

Po rozdělení republiky v roce 1993 tyto údaje shromažďuje příslušný statistický úřad (České nebo Slovenské republiky). V roce 1993 ještě tyto úřady spolu spolupracovaly, ale od roku 1994 vzniká problém se statistikami emigrantů v obou státech. I když v České republice i ve Slovenské republice je ze zákona odhlašovací povinnost při odstěhování ze země, tak vzhledem k tomu, že nejsou stanovené žádné sankce za nedodržení této povinnosti, se většina lidí neodhlašuje. Tudíž statistiky emigrace z obou států jsou zásadně podhodnocené. Migranti se přihlašují pouze na úřadech v cílové zemi. Proto pro zjištění migrace z Česka na Slovensko je nutno využívat slovenské statistiky a pro zjištění migrace opačným směrem – ze Slovenska do Česka – je nutné používat statistiky české (Halás, 2005, Matlovič, 2005).

Dalším problémem s porovnatelností dat nastal v roce 2001, kdy se migrace v České republice začala sledovat podle upravené metodiky přizpůsobené mezinárodním standardům. Dosavadní statistiky byly rozšířeny o cizince s dlouhodobým pobytem (na základě víza nad 90 dní), čímž se zásadně navýšil počet osob sledovaných v rámci migračních statistik. V tomto roce také došlo ke zpřísnění kritérií pro poskytování víz nad 90 dní, tudíž se z právního hlediska musel určitý počet migrantů z České republiky vystěhovat – i když prakticky zde zůstali (Halás, 2005). Tato situace se ve statistikách projevila větším počtem emigrantů, než byla skutečnost. Dalším problémem je, že do českých statistik se započítává imigrant až ve chvíli, kdy délka jeho pobytu v České republice překročí jeden rok. Tudíž vzniká časový posun mezi statistikami imigrantů a emigrantů (kteří se objevují v evidencích hned po odhlášení) (Halás, 2005). Tento problém se nejvýrazněji promítl ve statistikách roku 2001, kdy se celkové migrační saldo České republiky – do této doby vždy plusové – najednou dostalo na hodnotu zápornou (-8 551 migrantů). V dalších letech se migrační saldo již srovnalo do tradičních (plusových) hodnot (Drbohlav, 2004).

Slovenské statistiky dosud ovšem evidují jako migraci pouze jako pohyb spojený se změnou trvalého pobytu. Všechny tyto problémy způsobují neporovnatelnost českých a slovenských dat o migraci. Data o vzájemné česko-slovenské migraci jsem brala z publikací Pohyb obyvatelstva od roku 1950 až do roku 1991. V případě následujících let jsem převzala v rámci České republiky data z internetové databáze Českého statistického úřadu a z publikací Stav a pohyb obyvatelstva České republiky pro roky 1992 až 1995. V rámci Slovenské republiky jsou data k dispozici v internetové databázi Slovenského statistického úřadu.

Významný problém je také v roce 2005, kde české úřady pro tento jediný rok nemají statistiky o počtech slovenských imigrantů přicházejících do jednotlivých oblastí České republiky. Je možno zjistit pouze informaci o celkovém počtu přistěhovavších se Slováků. Data se nepodařilo získat kromě statistického úřadu ani od Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie či Ministerstva vnitra České republiky, které každoročně poskytují statistickému úřadu tato data.

Další zásadní problém je s evidencí pracovní migrace. Do statistik se započítávají jen změny spojené se změnou bydliště (v České republice včetně dlouhodobých pobytů), ale docházka za prací se často odehrává bez této změny. Tento migrační pohyb je nejčastější v příhraničních oblastech, kde dochází ke každodenní dojíždce za prací do druhého státu. Tento migrační pohyb ovšem není veden v žádných evidencích, i když v určitých oblastech hraje velmi důležitou roli (Halás, 2005).

Podobné je to i s evidencí studijní migrace, kdy většina studentů při odchodu na studia do druhé země nemění své trvalé bydliště. Proto se při zaznamenávání této migrace vychází z dostupných statistik o počtech cizích studentů na jednotlivých školách. Zde je ovšem další problém také v tom, že mezi studenty nejsou započítáni slovenští studenti, kteří začali studovat na českých školách před rokem 1993 (Pospíšilová, 2005). Určitým problémem také je, že české úřady (Ministerstvo školství České republiky a Ústav pro informace ve vzdělávání) evidují údaje až od školního roku 1995/1996 a údaje za rok letošní teprve zpracovávají a dle jejich vyjádření budou dostupné až koncem června letošního roku. Naproti tomu slovenské úřady (Ministerstvo školstva Slovenskej republiky a Ústav informácií a prognóz školstva) mají k dispozici údaje o českých studentech na slovenských školách již od roku 1993 a také již zpracovaly údaje za rok letošní. Proto v kapitole věnované studijní migraci uvádím v případě České republiky data za kratší období než u republiky Slovenské.

2. Teorie migrace v souvislosti se vzájemnou česko-slovenskou migrací

V kontextu česko-slovenské migrace se setkáváme s mnoha důvody podmiňujícími migraci. Během vývoje se měnilo státní uspořádání Českých zemí i Slovenska a díky tomu se měnily i důvody pro migraci. Většinu času byla migrace mezi Českými zeměmi a Slovenskem migrací vnitrostátní, po roce 1993 a vzniku České a Slovenské republiky se změnila na migraci mezinárodní. Kvůli komplexní povaze migrace neexistuje jedna jediná teorie. Pro svoji práci jsem vybrala několik teorií, které jsou podle mého názoru platné v kontextu česko-slovenských migračních pohybů. Důvodů pro migraci je téměř vždy více než jeden, často se prolínají a nedá se vymezit jeden hlavní. Přesto jsem se ovšem pokusila k jednotlivým migračním teoriím přiřadit příklady česko-slovenské migrace, kdy daná migrační teorie mohla platit či ve větší míře ovlivnit rozhodnutí k migraci.

Neoklasická migrační teorie má dvě analytické metody. Na makroúrovni vysvětluje migrační pohyby mezi dvěma zeměmi, mezi kterými existují rozdíly v nabídce a poptávce po pracovních silách a rozdíly ve výši mezd. Migrace směřuje z oblastí méně vyspělých s přebytkem pracovních sil a nižšími platy do oblastí více vyspělých a s vysokými platy, kdy proudí hlavně méně kvalifikované pracovní síly (Massey a kol., 1993). Tato teorie vysvětluje například migrační pohyby Slováků do průmyslových oblastí Čech od 50. let 20. století., kdy na Slovensku byl nedostatek vhodných pracovních příležitostí a špatné platové podmínky díky jednostrannému zaměření slovenského průmyslu.

Na mikroúrovni neoklasická teorie vychází z předpokladu, že jedinec migruje v případě očekávání zlepšení celkové kvality života, kdy předpokládá, že zisky z migrace převáží ztráty (Massey a kol., 1993, Drbohlav, 1998). Těmito pohnutkami se řídili například migranti z východního Slovenska do Českého pohraničí po druhé světové válce, kdy odcházeli z území poničeného válkou do lepších podmínek českého (převážně západního) pohraničí, kde očekávali lepší pracovní i životní podmínky.

„Institutional approach“ zdůrazňuje vliv institucionálních subjektů na migraci. Tyto subjekty (vládní i nevládní) mohou posilovat (či potlačovat) svým vlivem migrační toky. Na příkladu česko-slovenské migrace se institucionální subjekty snažily přilákat migranty do pohraničí po odchodu Němců nebo v období rozvoje průmyslu pořádaly různé náborové akce pro pracovníky ze Slovenska či naopak v osmdesátých letech zde byly snahy Slovenských státních orgánů o zastavení migrace Slováků do Čech – tyto snahy samozřejmě k zastavení migrace nevedly, ale k určitému poklesu díky nim došlo (Kučera, 1994).

„Push – pull“ model je neznámější z Ravesteinových migračních zákonů, z kterých také vychází neoklasická migrační teorie. Tento model bere migraci jako „soutěž“ mezi kvalitami místa zdroje a cíle migrace (Janská, 2002). Ve zdrojovém místě působí „push“ faktory, které způsobují odliv obyvatel (například nízká životní úroveň, špatné ekonomické či přírodní podmínky) a v cíli migrace „pull“ faktory, které obyvatelstvo naopak přitahují (například dobré ekonomické podmínky, politická svoboda nebo dostatek pracovních příležitostí). Samotné „push“ nebo „pull“ faktory nejsou sami o sobě dostatečné pro vznik migrace. Vždy musí existovat společně. Samotné místo s „pull“ faktory nebude samo o sobě přitahovat migranty, pokud v místě současného pobytu eventuální migranta nevzniknou určité „push“ faktory, které budou též motivovat k přesunu jinam. Tento model může vysvětlovat například migraci slovenských Romů z východního Slovenska po druhé světové válce, kde měli špatné životní podmínky (žili v tzv. „cikánských osadách) a téměř se nedalo získat zaměstnání s dobrým výdělkem („push“ faktory), do českého pohraničí, kde měli možnost získat dobré bydlení, lepší práci i lepší společenské postavení („pull“ faktory) (Davidová, 1995).

Teorie „new economics of migration“ je založena na principu odchodu jednoho člena rodiny za prací, kterého až po čase následuje celá rodina. Rozhodnutí o migraci v tomto případě není individuální, ale je činěno v rodinném kruhu (Massey a kol., 1993). Ekonomické faktory zde hrají menší roli – hlavní je minimalizace rizik spojených s migrací. Rodina eventuelně přijíždí za migrantem až potom, co se první člen rodiny v cílové zemi usadí a získá stálý příjem (Janská, 2002). V česko-slovenské migraci se toto odehrávalo například při migraci Čechů na Slovensko ve dvacátých letech, kdy Češi pomáhali s rozvojem Slovenska. Přichází sem nejdříve jeden člen rodiny a po jeho usazení zde ho v další vlně následuje jeho rodina (Majtánová, 1999).

„Dual labour market theory“ vysvětluje postavení cizinců na trhu práce. Říká, že mezinárodní migrace je postavena na poptávce po pracovní síle ve vyspělých zemích, kde migranty přitahují do jednoho ze dvou základních pracovních sektorů. Primární sektor zaměstnává vzdělané obyvatele a je typický vysokými platy a perspektivou růstu kariéry, zatímco sekundární sektor, který je typický pro imigranty, nabízí jen malé mzdy, malou pravděpodobnost zlepšení postavení a růstu kariéry a celkově není příliš atraktivní (Drbohlav, 1998). Tento migrační model neřeší rozdíly ve mzdách, ale nedostatek pracovníků v určitém sektoru v jedné zemi. Imigranti (přicházející většinou do sekundárního sektoru) se nestávají členy společnosti, jejich jediným cílem je vydělání si peněz a často se pak po určité době vrací domů – zvláště

když cílová země již nepotřebuje pracovníky v těchto odvětvích (Massey a kol., 1993). Tato situace nastala například po druhé světové válce, kdy do Čech přicházeli do těžkého průmyslu pracovníci ze Slovenska, kteří neměli potřebu se začlenit do společnosti a po určité době se navraceli zpátky na Slovensko (Prokop, 1998a).

„**Network theory**“ neboli teorie sítí zdůrazňuje v migračním procesu roli mezilidských vazeb. Vazby vznikají mezi migranty, bývalými migranty a těmi, co zůstávají v zemích původu. Převážně jde o vazby příbuzenské, ale i o vazby přátelské či vazby v rámci různých komunit. Tyto vztahy a vazby snižují náklady a rizika migrace a nepřímo zvyšují i očekávaný zisk z migrace (Massey a kol., 1993). Ti, co migrují jako první, mají složité podmínky – nemají v cílové zemi žádné sociální vazby – ale „připravují půdu“ pro další migranty. Ti se pak poměrně jednoduše napojí na tu danou sociální síť, což jim pomůže při adaptaci v nové zemi. Může se stát, že role sociálních sítí potlačí všechny ostatní důvody k migraci (Massey a kol., 1993). V česko-slovenské migraci hrají velkou roli sociální sítě vytvořené v době společného státu. Migrantí mají velmi dobré informace o zemi, do které přicházejí, což hraje významnou roli v jejich rozhodování. Do teorie sítí řadíme i následování rodinného příslušníka (což je v rámci česko-slovenské migrace druhá nejvýznamnější migrace po migraci pracovní (ekonomické)).

3. Česko-slovenská migrace v letech 1918 - 1993

Míra migrace i její příčiny se v letech 1918 – 1993 na území dnešní České a Slovenské republiky vyvíjela a měnila v závislosti na změnách politické a ekonomické situace. Hlavní historické mezníky v československých dějinách vždy významně ovlivnily intenzitu migrace mezi Českem a Slovenskem. V téměř celém sledovaném období převažovaly migrační toky ze Slovenska do Českých zemí a i zastoupení Slováků v České republice bylo vždy výraznější než zastoupení Čechů na Slovensku. Výjimkou ovšem bylo meziválečné období, kdy početně převažovali Češi na Slovensku (viz tabulka 1).

Slovensko bylo a stále dosud je územím s menší sídelní stabilitou, tudíž i územím s častějšími migračními pohyby. Slovensko je tradičně v rámci Evropy zahrnováno mezi typické emigrační země, jednak z důvodů geografických podmínek, kdy horské oblasti (na rozdíl od nížinných) poskytovaly horší podmínky k životu, tak jednak z důvodů geopolitických, kdy bylo a stále je nárazníkovou zónou různých politických seskupení (Prokop, 1998a). V současné době se již situace Slovenska mění a přes fázi země tranzitní míří k statusu země imigrační.

3.1 Migrace mezi Českými zeměmi a Slovenskem 1918 - 1950

Informace o migraci mezi Českými zeměmi a Slovenskem se v období po vzniku Československé republiky dozvídáme pouze z údajů ze sčítání lidu. První sčítání lidu se konalo v roce 1921 na základě zákona č. 256/1920 Sb. Byly provedeny úpravy oproti zákonům z období před „první republikou“, ale stále zde nebyly zjišťovány údaje potřebné k určení migrace. Dají se zjistit pouze informace o počtu Čechů, Slováků a dalších národnostních skupin žijících na území Československa. Sokolová a kol. (1987) uvádí podle zdrojů z Demografické příručky (1982), že v Českých zemích žilo v roce 1921 15 732 Slováků. Slováci v té době nicméně nebyli největší národnostní menšinou českých zemí, nýbrž se umístili až za Němci (více než 3 milióny) a Poláky (přes 100 tisíc). Naproti tomu Svetoň (1958) uvádí, že v Českých zemích žilo ve stejném roce 15 630 Slováků československé státní příslušnosti - přičemž dle něj celková migrace byla zřejmě větší, jelikož zde bylo hlášeno 31 965 osob narozených na Slovensku. Tento vyšší údaj se zřejmě více blíží skutečným počtům Slováků žijících v Českých zemích. Významnými migračními pohyby v této době byly migrace Slováků na Ostravsko a Těšínsko kvůli nabídce volných pracovních míst v místním rozvíjejícím se průmyslu a dále také sezónní migrace Slováků do českých zemědělských oblastí, kde pomáhali při žních a sklizních (Prokop, 1998a).

Naopak na Slovensku žilo v době sčítání 72 635 Čechů, kteří ovšem byli až čtvrtou národnostní menšinou po Maďarech (650 tisíc), Němcích (145 tisíc) a Ukrajincích a Rusech (téměř 90 tisíc). Důvodem přesto poměrně vysokého počtu Čechů byl nedostatek slovenské inteligence, která by obsadila místa, která při předchozí silné maďarizaci zastávali příslušníci maďarské národnosti. Z tohoto důvodu přichází na Slovensku mnoho Čechů, kteří pomáhají při jeho rozvoji a obsazují všemožné – spíše výše postavené - funkce. Působí jako státní úředníci, inženýři, učitelé i v mnoha dalších profesích, pro které není dostatek místních kvalifikovaných obyvatel (Majtánová, 1999).

Prvním prvorepublikovým sčítáním lidu, z kterého bylo možné zjistit údaje o migraci, bylo sčítání v lednu roku 1930. Bylo zde mimo jiné zjišťováno rodiště, od kdy bydlí příslušná osoba v dané obci a národnost. Kučera (1994) tak na základě údajů ze sčítání odhaduje, že v roce 1930 bylo v Českých zemích 74 tisíce Slováků (0,7 % populace), přičemž na území Moravy a Slezska jich byl větší podíl než v Čechách. Svetoň (1958) zase odhaduje pro stejný rok 69 154 osob narozených na Slovensku. Dále dle něj ze sčítání vyplynulo, že na území Českých zemí žilo 44 052 osob slovenské národnosti. Na druhou stranu z údajů Demografické příručky z roku 1982 se

ovšem dozvídáme, že v Českých zemích žilo v roce 1930 přes 44 tisíc Slováků a na Slovensku více než 120 tisíc Čechů (viz tabulka 1).

I když jsou všechny údaje odvozené z údajů ze sčítání lidu, autoři dochází k rozdílným údajům, neboť je zpracovávají vlastními metodami. Lze se domnívat, že skutečné údaje se budou přiklánět spíše k těm vyšším odhadům autorů Kučery a Svetoně.

Tabulka 1: Česká a slovenská národnost v ČSR v letech 1921 a 1930

Slováci v Českých zemích			Češi na Slovensku		
rok	počet	%	rok	počet	%
1921	15 732	0,2	1921	72 635	2,4
1930	44 451	0,4	1930	121 696	3,7

Zdroj: Demografická příručka, Praha, Federální statistický úřad 1982, s. 48-50.

Jak už bylo řečeno, v tomto období bylo mnohem více českých obyvatel pracovně zainteresováno na Slovensku, než Slováků v Čechách. Česká inteligence, která na Slovensku žila, pracovala hlavně ve státních službách, veřejné správě, školství, při ochraně pořádku, ve finanční sféře a železniční dopravě nebo vykonávala vojenskou službu. Počet Čechů na Slovensku se ještě navýšil nejen díky neutuchajícímu přílivu pracovníků z Českých zemí, ale také díky příchodu rodin za těmi, kteří již na Slovensko odešli dříve. Tato česká inteligence měla významný vliv na veřejný život na Slovensku a díky tomu významnou státotvornou politickou úlohu (zvláště v oblastech se silnými národnostními menšinami Němců, Poláků, Maďarů a podkarpatských Rusínů). Ve 30. letech se také zvýšil počet Slováků v moravsko-slovenském pohraničí – hlavně díky rozvoji obuvního průmyslu ve Zlíně a zbrojního průmyslu na Vsetínsku či Uherskobrodsku. Slováci v Čechách pracovali víceméně jen příležitostně (sezónně v zemědělství či kampaňovém průmyslu) - jinak v Českých zemích působila jen nepříliš početná technická inteligence, umělci, státní zaměstnanci či studenti vysokých škol (Prokop, 1998a).

Významnější roli hrálo ovšem v této době zahraniční stěhování, kdy se v prvním poválečném období vrátilo do Československa přes 140 tisíc krajanů – hlavně z USA a Rakouska. Celkově ale migrační saldo Československa bylo záporné, jelikož mezi lety 1920-1937 odešlo z Českých zemí kolem 180 tisíc obyvatel převážně z důvodů nepříznivé sociální situace (agrární přelidnění a nezaměstnanost) a ke konci tohoto období z politických důvodů (Kučera, 1994). Po zabrání česko-německého a těšínského pohraničí v září 1938 došlo k odlivu obyvatel ze zabraných částí do

vnitrozemí. Dle dat ze sčítání z roku 1930 žilo na zabraném území 973 tisíc Čechů, z nichž více než polovina odešla na území Protektorátu (Kučera, 1994). Významnou událostí byl také příliv přibližně 100 tisíc Čechů ze Slovenska po vyhlášení samostatnosti „slovenského štátu“ v roce 1939. Tato politicky motivovaná migrace se týkala hlavně zastánců celistvosti Československé republiky a dále uvědomělých vysokoškoláků, příslušníků čs. armády a státních orgánů. Během války byla pak část slovenských odborníků legálně zaměstnána v Protektorátu (Prokop, 1998a).

Vývoj migrace během 2. světové války nebyl nijak mapován a dosud ani nebyly zveřejněny žádné odhady. Jedinou, spíše předpokládanou než prokázanou, skutečností je, že počet obyvatel Českých zemí se během války zvýšil o 200 tisíc – především šlo o přírůstek německého obyvatelstva v zabraném pohraničí (Kučera, 1994).

Migrace po roce 1945 byla ovlivněna výsledky druhé světové války. Zásadní byl odsun německého obyvatelstva z pohraničí a návrat reemigrantů ze zahraničí. Na postupimské konferenci bylo rozhodnuto o vysídlení německého obyvatelstva, které žilo nejen v Československu ale i v Polsku a Maďarsku. V Československu měla (podle sčítání obyvatel z roku 1930) německá populace územní převahu ve 4 tisících katastrálních obcích na ploše zhruba 27 000 km² (95 % obcí v Českých zemích, 5 % na Slovensku) (Prokop, 1998a). Vysídlení 3,1 milionu Němců z Českého pohraničí aktivizovalo rozsáhlé migrace na Slovensku.

Původně bylo plánováno přesídlení maďarského obyvatelstva z jihoslovenských okresů právě do českého pohraničí, k čemuž ale na konec nedošlo. Místo nich ale do Čech směřovali hlavně lidé z východního Slovenska, kde byla po válce složitá ekonomicko-společenská situace díky velkému poničení tohoto území během války i nejistot vyplývajících z otázky možného připojení Zakarpatské Ukrajiny k Sovětskému svazu. Migranti ze Slovenska směřovali do českých zemí hlavně podél hlavních dopravních koridorů. Nejdůležitější migrační proud vedl do západních Čech, další pak přes střední Čechy do Podkrušnohoří, do severních a severovýchodních Čech a do oblasti Jeseníků (Prokop, 1998a).

Ve statistické evidenci migrací nebyla v té době rozlišována národnostní skladba, ale jen teritoriální původ migrantů, takže v kategorii migrantů ze Slovenska jsou započítány i jiné národnosti – kromě Slováků také Maďaři, Romové, Ukrajinci i další. Podle národnostních struktur obyvatel Českých zemí se ale odhaduje, že podíl Slováků v migračních proudech ze Slovenska byl kolem 75 % (Prokop, 1998a).

Slováci se do českého pohraničí stěhovali vůbec poprvé. Osídlovací proces (i přes snahy ústředních orgánů, které samy organizovaly nábor pracovníků do průmyslu

a zemědělství) probíhal hlavně v první fázi velmi živelně a neorganizovaně. Slovenští přistěhovalci na rozdíl od těch českých měli větší snahy zlepšit své sociální postavení i ekonomickou situaci. Výhodou pro imigranty ze Slovenska byla též jazyková příbuznost, která zjednodušovala integraci, ale ukázala se i jako nevýhodou z hlediska urychlování asimilačního procesu, kdy Slováci přicházeli během tohoto procesu o svoji národní identitu (Prokop, 1998a).

Hlavní migrační vlna osidlování českého pohraničí Slováky skončila koncem roku 1947, i když v dalších letech imigrace do pohraničí stále pokračovaly – i když v menší míře. Podle zjištění statistických orgánů se během let 1945 – 1947 přistěhovalo do českého pohraničí 88 tisíc a do moravsko-slezského 28 tisíc osob ze Slovenska (Prokop, 1998a). Většina slovenských přistěhovalců byla v mladém věku – na rozdíl od přistěhovalců z českého a moravského vnitrozemí. Podobně i Divinský (2004) uvádí, že v poválečných letech odešlo ze Slovenska do českého pohraničí až 110 254 osob.

Nejatraktivnější byly pro přistěhovalce oblasti s vysokým stupněm zprůmyslnění, kde měli větší šanci získat zaměstnání a ekonomické jistoty spíše než v zemědělských oblastech, jakými byly Jeseníky a jižní Čechy. I přesto, že se určitá část přistěhovalých ze Slovenska brzy vrátila domů – většina již v Českých zemích zůstala (Drbohlav, 2004).

V této době také začala intenzivnější migrace slovenských Romů do Českých zemí, která pak pokračovala v dalších desetiletích a dala základ současné romské populaci v Českých zemích (Divinský, 2004). Toto se dělo v souladu s koncepcí rozptylu Romů, který měl směřovat k jejich rychlejší integraci s majoritní populací (Matlovič, 2005). Důvody k migraci měla romské populace podobné jako populace slovenská. Odcházeli za lepšími ekonomickými, pracovními a životními podmínkami ale i za lepším společenským postavením (romští migranti stáli v Českých zemích na společenském žebříčku výše než neromští migranti a to hlavně díky lepší schopnosti adaptace). Přesto byli na společenském žebříčku Romové níže než původní (České) obyvatelstvo – ale přesto (ve srovnání s jejich postavením na Slovensku) se jejich situace zlepšila (Davidová, 1995).

Jak už bylo řečeno – i po roce 1947 pokračovaly slovenské migrace do Českých zemí, až do konce 40. let stále především do pohraničních oblastí. Pohraničí mělo v tomto období důležitý populační význam v rámci celé republiky, protože ačkoliv vykazovalo vůči českému vnitrozemí pasivní migrační saldo (1947 – 1950 úbytek 89 700 obyvatel), tak díky vysokým přirozeným přírůstkům obyvatel v těchto oblastech

přibývalo (celkově v pohraničních regionech přibylo za již zmíněné tříleté období 38 600 obyvatel) (Prokop, 1998a).

V období po roce 1947 se také setkáváme s prvními slovenskými migracemi do průmyslových oblastí. Cílovými oblastmi byly hlavně Ostravsko a Severočeský hnědouhelný revír. Spíše než o trvalé migrace šlo v tomto období spíše o nárazové akce krátkodobých brigád, po kterých se pracovníci vraceli často zpátky domů. Této migrace se v prvních fázích účastnilo především obyvatelstvo severozápadního Slovenska, které přiléhalo k Ostravsku. Následně se pak těchto pracovních migrací začali účastnit i obyvatelé vzdálenějších slovenských regionů. Migrace též zesilovaly díky stavbě tzv. pohotovostních sídlišť, díky nimž se vytvářely lepší podmínky pro příchozí migranty (Prokop, 1998a).

3.2 Migrace mezi Českými zeměmi a Slovenskem 1950 – 1993

Od 50. let se začínají zjišťovat údaje o vnitřní migraci mezi jednotlivými okresy Československa, z nichž je možné zjišťovat údaje o migraci mezi Českými zeměmi a Slovenskem. Od roku 1950 existuje souvislá řada dat o migraci v Českých zemích a na Slovensku jak pro vnitřní tak pro mezinárodní migraci.

V 50. letech došlo k nástupu těžkého průmyslu a počátku masové sídlištní výstavby, což aktivovalo další slovenské migrace. Došlo k velkému přesunu pracovních sil, který se mohl svým objemem srovnávat s přesuny Slováků do českého pohraničí. Přesto ještě na počátku 50. let byly pro Slováky atraktivní i zemědělské regiony jako Český Krumlov, Tachov či Bruntál. Slováci sem přicházeli, jelikož zde chtěli získat lepší podmínky k životu, než měli na Slovensku (Divinský, 2004). Tyto regiony ovšem v důsledku kolektivizace zemědělství začaly ztrácet na atraktivitě, jelikož tyto postupy braly novoosídlencům naději na soukromé hospodaření.

Průmyslové stěhování se vyznačovalo velmi specifickým vývojem, kdy se střídala období vzestupů, stagnace i poklesu, v důsledku měnící se ekonomické a hospodářské situace jak Českých zemí, tak Slovenska. Během deseti let se podle Demografické příručky (1982) přistěhovalo přes 270 tisíc Slováků a opačným směrem emigrovalo necelých 180 tisíc Čechů. Celkově migrační saldo českých zemí bylo pozitivní, ovšem výkyvy migračních proudů v tomto období byly velmi značné. V roce 1954 nastala i situace, kdy Slovensko mělo s Českými zeměmi pozitivní migrační saldo (viz tabulka 2).

Tabulka 2: Stěhování mezi ČSR a SSR v letech 1950-1959

rok	SSR -> ČSR	ČSR -> SSR	saldo
1950	30 096	15 246	14 850
1951	36 804	24 398	12 406
1952	40 072	19 476	20 596
1953	30 151	19 009	11 142
1954	26 781	28 272	-1 491
1955	24 087	19 380	4 707
1956	22 626	15 386	7 240
1957	19 096	11 865	7 231
1958	19 101	12 370	6 731
1959	21 251	12 356	8 895
Σ	270 065	177 758	92 307

Zdroj: Pohyb obyvatelstva v Republice československé. Praha, Státní úřad statistický, 1950 – 1959.

Hlavní proudy slovenských průmyslových migrací směřovaly do průmyslových regionů Ostravska – které bylo pro Slováky v tomto období nejpřitažlivějším regionem. Pracovní příležitosti zde byly hlavně v hutnictví, hornictví, stavebnictví a v různé přidružené výrobě (Prokop, 1998a). Největší intenzita migrací do tohoto regionu byla v první polovině 50. let, pak pomalu klesala. Slovenské migrace směřovaly dále do Ústeckého kraje (pracovní příležitosti v hnědouhelných dolech, energetice, chemickém a spotřebním průmyslu), do Karlovarského kraje (imigranti zde pracovali ve sklářství a porcelánové výrobě, strojírenství, textilním a potravinářském průmyslu, ale také zde vznikla zvláštní kategorie přistěhovalců zaměstnaných jako vojáci v prezenční službě, ochranáři hranic, železničáři, zdravotníci, političtí pracovníci apod.). Slováci přicházeli též na Liberecko, do okolí Plzně a na Olomoucko. Významný byl také příliv Slováků do pražské a brněnské aglomerace. Ti sem přicházeli z důvodu plnění politických a veřejných funkcí, za vzděláním, kulturou a dalšími pracovními a společenskými činnostmi (Prokop, 1998a).

Průmyslové migrace vyvrcholily v 60. letech, kdy stále znamenaly významný zdroj pracovních sil do hospodářských odvětví, která se rozvíjela extenzivními formami. Docházelo též k obměně obyvatelstva v již dříve osídlených slovenskou populací, kdy se určitá část Slováků, kteří sem přišli již dříve, vracela zpět na Slovensko. Někteří proto, že sem přišli jen dočasně a od začátku byli rozhodnuti k návratu zpět na Slovensko, někteří zde ovšem nenašli a nedosáhli toho, kvůli čemu do Českých zemí přišli – co nejvyššího ekonomického přínosu. Dle Divinského (2004) naopak mnoho lidí, kteří původně přišli jen na krátkou dobu, pak v Českých zemích trvale zůstalo. Ze Slovenska do Českých zemí stále přicházejí občané hlavně dělnických profesí, zatímco

opačným směrem – z Českých zemí na Slovensko – míří hlavně technická inteligence, kde pomáhá urychlovat industrializaci Slovenska (Prokop, 1998b).

V šedesátých letech se začíná měnit demografická a sociálně-ekonomická skladba slovenských migrací, kdy se objevují stále větší požadavky imigrantů na bytové, sociální a existenční jistoty, což je také způsobeno tím, že imigranti často nepřicházejí sami, ale s celými rodinami. Celé rodiny se též přistěhovávají za imigranty, kteří již do Českých zemí přišli pracovat dříve. Slovenské migrace jsou také podmíněny jednostranně orientovaným průmyslem Slovenska, který vyžadoval jen nízkou úroveň kvalifikace pracovníků, což na Slovensku velmi zužovalo výběr pracovních příležitostí (Prokop, 1998b).

Celkový objem migrací si stále udržoval vysokou úroveň, i když migrační saldo ve prospěch Českých zemí se snížilo. Z tabulky 3 vyplývá, že až do roku 1967 se statistiky česko-slovenské migrace vyznačovaly značnou vyrovnaností. Po tomto roce začal dlouhodobý pokles vzájemné migrace, který s menšími výkyvy pokračuje dodnes. Ze statistického hlediska byl v této dekádě významný rok 1963, kdy bylo dosaženo absolutně nejvyšší úrovně přistěhovalectví ze Slovenska a také bylo nejvyšší migrační saldo, kdy vzájemné česko-slovenské migrace přinesly Českým zemím téměř devět a půl tisíce obyvatel.

Tabulka 3: Stěhování mezi ČSR a SSR v letech 1960-1969

rok	SSR -> ČSR	ČSR -> SSR	saldo
1960	18 868	11 098	7 770
1961	17 404	11 686	5 718
1962	18 085	11 094	6 991
1963	19 543	10 196	9 347
1964	18 867	11 084	7 783
1965	17 937	10 899	7 038
1966	18 494	10 926	7 568
1967	17 922	10 180	7 742
1968	14 589	9 611	4 978
1969	13 405	9 903	3 502
Σ	175 114	106 677	68 437

Zdroj: Pohyb obyvatelstva v Československé socialistické republice. Praha, Federální statistický úřad, 1960 – 1969.

V průběhu 60. let slovenská populace mířila stále do severočeské a ostravské průmyslové oblasti. Limitujícím faktorem imigrace začalo být tempo bytové výstavby, kdy se v průmyslových městech stavěla obytná sídliště, ovšem příliv cizinců byl

rychlejší než stavební práce (Prokop, 1998b). Kromě dvou hlavních – již jmenovaných – oblastí byly pro Slováky též přitažlivé oblasti Karlovarska a Plzeňska – hlavně díky různorodosti průmyslu a pracovních příležitostí, pro ženy byly atraktivní oblasti Jablonecka a Liberecka (hlavně díky tamějšímu textilnímu průmyslu). Významný rokem byl rok 1968, kdy migrační saldo Českých zemí vůči Slovensku kleslo pod hodnotu 5 000 migrantů. Od této doby již migrační saldo hodnoty 5 000 nedosáhlo (Halás, 2005).

Na počátku 70. let se intenzita vzájemných česko-slovenských migrací stále snižovala. Ovšem od roku 1972 až do konce dekády si migrace držely poměrně vyrovnané hodnoty a migrační saldo se pohybovalo kolem 3 tisíc (viz tabulka 4).

Tabulka 4: Stěhování mezi ČSR a SSR v letech 1970-1979

rok	SSR -> ČSR	ČSR -> SSR	saldo
1970	14 138	9 570	4 568
1971	13 245	8 427	4 818
1972	11 094	7 550	3 544
1973	10 772	7 630	3 142
1974	10 365	7 362	3 003
1975	10 398	7 083	3 315
1976	10 290	7 426	2 864
1977	9 339	6 783	2 556
1978	9 912	6 468	3 444
1979	9 844	6 084	3 760
Σ	109 397	74 383	35 014

Zdroj: Pohyb obyvatelstva v Československé socialistické republice. Praha, Federální statistický úřad, 1970 – 1979.

Pokles stěhování mezi Českými zeměmi a Slovenskem byl však také částečně způsoben státní politikou. Slovenské státní orgány začaly migraci bránit, i když předem bylo jasné, že úplně se jí zastavit nepodaří hlavně kvůli neustálé potřebě pracovních sil v Českých zemích. Přesto tato Slovenské politika také způsobila zmenšení migračních toků mezi jednotlivými částmi Československé socialistické republiky (Kučera, 1994).

V osmdesátých letech pokračoval vývoj nastolený v předchozích desetiletích. Intenzita migrace se stále snižovala, avšak již nikterak výrazně (viz tabulka 5).

V období po roce 1989 však nastávají v průběhu česko-slovenské migrace určité změny. V posledních desetiletích byla migrace víceméně pravidelná – docházelo k trvalému poklesu. Po roce 1989 se migrace mezi Českými zeměmi a Slovenskem stává velmi nepravidelnou. S očekávaným rozdělením Československé federativní

republiky dochází v roce 1992 ke zvýšené migraci, kdy obyvatelé ČSFR díky nejasné budoucnosti (hlavně v případě ekonomické situace budoucích nově vzniklých států) se navracejí zpět do zemí původu – Češi ze Slovenska do Českých zemí a opačně (Halás, 2005). Dle Divinského (2005a) migrovaly v období mezi roky 1990 a 1993 obzvláště smíšené česko-slovenské páry.

Tabulka 5: Stěhování mezi ČSR a SSR v letech 1980-1989

rok	SSR -> ČSR	ČSR -> SSR	saldo
1980	10 065	6 933	3 132
1981	9 943	6 066	3 877
1982	9 990	6 275	3 715
1983	9 595	5 591	4 004
1984	9 610	5 631	3 979
1985	8 930	5 753	3 177
1986	9 906	5 828	4 078
1987	9 055	5 590	3 465
1988	9 132	5 768	3 364
1989	8 671	5 926	2 745
Σ	94 897	59 361	35 536

Zdroje: Pohyb obyvatelstva v Československé socialistické republice. Praha, Federální statistický úřad, 1980 – 1988.

Pohyb obyvatelstva v České a Slovenské federativní republice. Praha. Český statistický úřad, 1989.

3.3 Shrnutí

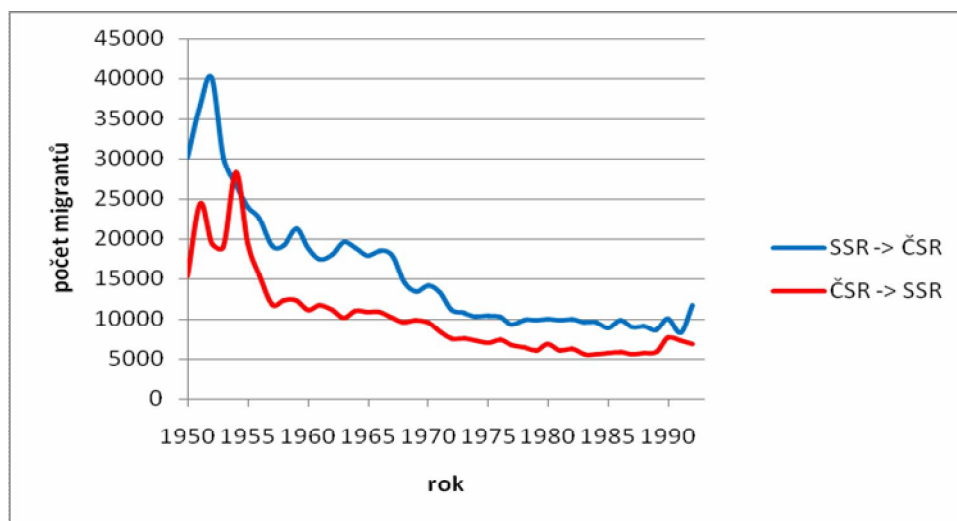
V období od vzniku Československé republiky až do roku 1950 neexistovaly statistické evidence migrací. Existují pouze údaje o počtech občanů obou národností a odhady jednotlivých autorů. V období první republiky žilo na Slovensku daleko více obyvatel české národnosti než Slováků v Českých zemích. Češi na Slovensku zastávali spíše výše postavená zaměstnání a po čase za nimi přicházely i celé rodiny. Slováci v Českých zemích vykonávali převážně dělnické profese. V období „první republiky“ převažovaly migrační proudy z Českých zemí na Slovensko. Po jejím zániku v roce 1939 došlo k jejich obrácení a až na jedinou výjimku jsou od té doby převažují migrační proudy směrem ze Slovenska do Českých zemí.

V roce 1939 byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava a také „Slovenský štát“, díky čemuž ze Slovenska zpátky do Českých zemí odešlo na 100 000 Čechů. V tomtéž roce také došlo k vysídlení německého obyvatelstva z českého i slovenského

pohraničí. Tato skutečnost aktivizovala po druhé světové válce mohutný migrační proud směřující z východního Slovenska převážně do západočeského pohraničí. Během několika poválečných let odešlo ze Slovenska do českého pohraničí přes 100 000 lidí. V této době také započaly migrace Romů ze Slovenska, kteří do Českých zemí přicházeli za lepšími životními podmínkami. Po roce 1947 se také začínají objevovat první průmyslové migrace.

Od roku 1950 existuje souvislá řada statisticky evidované migrace mezi oběma zeměmi. Její vývoj ukazuje graf 1. V padesátých letech došlo v Českých zemích k rozvoji těžkého průmyslu, což ovlivnilo migrační toky na několik desetiletí. Do průmyslových oblastí Českých zemí (hlavně severovýchodní Morava a západní Čechy) přicházejí obrovské počty pracovníků ze Slovenska. V první vlně přicházejí jen samotní dělníci - někteří se po čase vracejí zpátky a za ostatními přicházejí po určité době celé rodiny. V 70. letech se začínají tyto migrační proudy zmenšovat. Je to díky rozvíjejícímu se průmyslu Slovenska a také částečně díky státní politice, která se snažila o pozastavení migrace v rámci republiky. V 80. letech se migrační proudy stále zmenšují až do roku 1989, kdy dochází k pádu komunismu. Po tomto roce migrační proudy mezi Českými zeměmi a Slovenskem až do roku 1993 kolísají.

Graf 1: Migrace mezi ČSR a SSR v letech 1950 - 1992

Zdroj: Pohyb obyvatelstva v Republice československé. Praha, Státní úřad statistický, 1950 – 1959.

Pohyb obyvatelstva v Československé socialistické republice. Praha, Federální statistický úřad, 1960 – 1988.

Pohyb obyvatelstva v České a Slovenské federativní republice. Praha. Český statistický úřad, 1989 - 1992.

4. Česko-slovenská migrace po roce 1993

Nejzásadnější změnou počátku tohoto období bylo rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky na dvě samostatné republiky – Českou republiku a Slovenskou republiku. Toto rozdělení způsobilo, že dosavadní vnitrostátní migrace se změnila na migraci mezinárodní. Od této doby se datují již zmiňované problémy s evidencí migrace mezi oběma státy.

V počátcích období po rozdělení republiky nastala mezi Českou a Slovenskou republikou tzv. návratová migrace, která trvala až do roku 1996 (Matlovič, 2005). V tomto období většinu imigrantů na Slovensku tvořily osoby se Slovenskou státní příslušností a imigranti do Česka byli převážně české národnosti. V roce 1993 představovala migrace do České republiky 99 % celé slovenské emigrace – 7 276 Slováků odešlo do ČR. Velmi vysoké číslo představují i imigranti, kteří přišli v tomto roce na Slovensko – tvořili 80 % z kompletní slovenské imigrace (Divinský, 2005b).

V Tabulce 6 je vidět zvýšená intenzita migrace v období kolem rozdělení republiky a také téměř nulové migrační saldo v roce 1993, kdy se migrační toky mezi Českem a Slovenskem téměř vyrovnaly.

Tabulka 6: Stěhování mezi ČR a SR v letech 1990-1999

rok	SR -> ČR	ČR -> SR	saldo
1990	10 073	7 674	2 399
1991	8 334	7 324	1 010
1992	11 740	6 823	4 917
1993	7 276	7 232	44
1994	4 676	3 144	1 532
1995	3 845	1 497	2 348
1996	3 450	993	2 457
1997	3 088	867	2 221
1998	2 887	777	2 110
1999	3 235	856	2 379
Σ	58 604	37 187	21 417

Zdroje: Pohyb obyvatelstva v České a Slovenské federativní republice. Praha, Český statistický úřad, 1990 - 1992.

Stav a pohyb obyvatelstva v České republice. Praha, Český statistický úřad, 1993 – 1999.

Stav a pohyb obyvatel'stva SR. Bratislava, Štatistický Úrad Slovenskej republiky, 1993 – 1999.

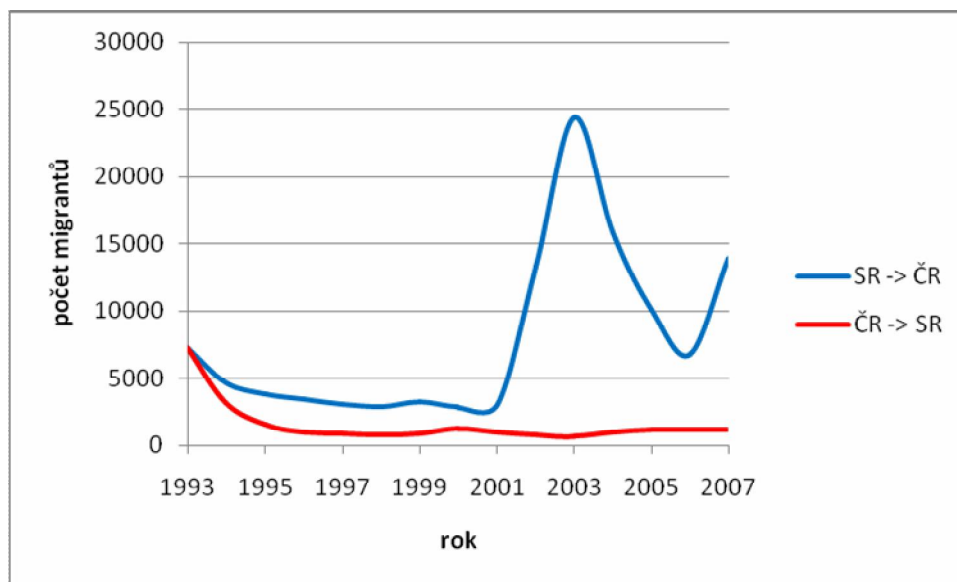
V období po rozdělení bylo též nutno stanovit podmínky pro vzájemnou pracovní (viz kapitola 4.1) i studijní migraci (viz kapitola 4.2).

Intenzita migrace mezi Českem a Slovenskem od rozdělení republiky klesá, což je samozřejmě důsledkem postupného snižování vzájemné závislosti obou států. Vyšší migrační vlna, která probíhala v období kolem rozdělení republiky, dozněla v roce 1993 a poté se intenzita česko-slovenské migrace (i její podíl na celkové migraci obou zemí) začala snižovat (Populační vývoj, 2002).

Po roce 1995 dochází ke stagnaci velikosti migračních proudů mezi Českou republikou a Slovenskem. Hlavním důvodem migrace již není migrace pracovní (i když stále hraje určitou významnou roli), ale následování rodinného příslušníka. Toto je způsobeno nejen dlouhodobým soužitím Čechů a Slováků v jednom státě, ale také kulturní a jazykovou blízkostí, díky nimž dochází k vyšší sňatečnosti mezi oběma národy (Populační vývoj, 2002), kdy pak jeden z partnerů odchází do země partnera druhého.

Až do roku 2000 je migrace mezi Českou a Slovenskou republikou poměrně vyrovnaná (viz graf 2). V roce 2001 však na straně České republiky dochází ke změně evidence migrantů. České statistiky se přizpůsobují doporučením OSN, které započítávají - kromě migrantů přicházejících do země na trvalý pobyt - také azylanty a cizince přicházející na dlouhodobý pobyt (nad 90 dní), kteří se ve státě zdržují déle než rok a mají zde obvyklé bydliště (Populační vývoj, 2007).

Graf 2: Migrace mezi ČR a SR v letech 1993 – 2007

Zdroje: Stav a pohyb obyvatelstva v České republice. Praha, Český statistický úřad, 1993 - 2007.

Stav a pohyb obyvatel'stva SR. Bratislava, Štatistický Úrad Slovenskej republiky, 1993 – 2007.

Tímto krokem ovšem nastává to, že se ztrácí návaznost nových a starých statistik a také dochází od této chvíle k neporovnatelnosti dat se Slovenskem, které stále jako migranty eviduje jen cizince přicházející na trvalý pobyt. Ve statistikách se tyto změny vyznačují významným vzrůstem počtu migrantů. Tento vzrůst se (viz Tabulka 7) projeví až v roce 2002 z důvodu, že dlouhodobí migranti se započítávají až po roce setrvání v České republice – tudíž v evidencích vzniká roční zpoždění. Podíl cizinců s trvalým pobytem na celkovém počtu migrantů je zpočátku přibližně třetinový – s postupem času se ale tento podíl zvyšuje (Populační vývoj, 2007).

Tabulka 7: Stěhování mezi ČR a SR v letech 2000 - 2007

rok	SR -> ČR	ČR -> SR	saldo
2000	2 826	1 268	1 558
2001	3 078	990	2 088
2002	13 326	749	12 577
2003	24 385	650	23 735
2004	15 788	987	14 801
2005	10 107	1 144	8 963
2006	6 781	1 164	5 617
2007	13 931	1 178	12 753
Σ	90 222	8 130	82 092

Zdroje: Stav a pohyb obyvatelstva v České republice. Praha, Český statistický úřad, 2000 - 2007.

Stav a pohyb obyvatel'stva SR. Bratislava, Štatistický Úrad Slovenskej republiky, 2000 - 2007.

Poznámka: Data za rok 2008 ještě nebyla kompletně zpracována, proto nejsou v této tabulce uvedena.

V roce 2004 dochází k dalšímu významnému kroku obou států, který ovlivnil migrační proudy mezi oběma zeměmi. Tímto krokem byl samozřejmě vstup jak České tak Slovenské republiky do Evropské unie. Došlo ke změně migračních zákonů, kdy se občané světa rozdělili do dvou kategorií. První kategorií (kam spadá i Česká a Slovenská republika) jsou občané států Evropské unie, Norska, Lichtenštejnska, Islandu a Švýcarska. Druhou kategorií jsou občané tzv. třetích zemí – kam spadají všechny ostatní země světa (Cizinci, 2008). Po vstupu do Evropské unie začala v Česku platit tzv. euronovela zákona č.326/1999 Sb., díky níž byla ještě upravena evidence přechodných pobytů v rámci migračních statistik, kdy již není povinnost přihlašovat se na přechodný pobyt. Pokud si tedy občan jakékoliv členské země Evropské unie přechodný pohyb nevyřídí, je evidován jen na základě oznámení ubytovatele či zaměstnavatele a do migračních statistik se nedostane (Holá 2005,

cit. v Hůla 2005). Tato novela se výrazně dotkla i statistik imigrantů ze Slovenska, čímž se také vysvětluje propad křivky na grafu 2 po roce 2004.

Podle posledních kompletně zveřejněných statistických údajů z roku 2007 přišlo do České republiky během zmiňovaného roku 13 931 Slováků (na trvalý nebo přechodní pobyt). Do Slovenské republiky se během stejného roku odstěhovalo 1 178 Čechů (na trvalý pohyb). I když tyto dva údaje jsou vzájemně neporovnatelné – dá se z nich odvodit stále trvajícím větší zájem Slováků o pobyt v České republice než zájem Čechů o migraci na Slovensko.

V České republice žije v současné době více než 76 tisíc Slováků (viz tabulka 8). Jsou v současnosti druhou největší národnostní menšinou po Ukrajincích. Počty Slováků s určitými výkyvy od roku 1993 stále stoupají a současné počty jsou nejvyšší od vzniku samostatné republiky. Ve Slovenské republice žilo až do roku 2000 přibližně 60 tisíc Čechů, v roce 2001 došlo zřejmě v důsledku legislativních změn k poklesu na hodnoty kolem 48 tisíc. Češi jsou na Slovensku třetí největší národnostní menšinou po Maďarech a Romech. Zatímco Slováci v Česku tvoří 17 % všech cizinců, Češi na Slovensku tvoří jen 5 %.

Tabulka 8: Počet Slováků žijících v ČR a počet Čechů žijících v SR mezi roky 1994 až 2008 (k 31.12. příslušného roku)

rok	Slováci v ČR	Češi v SR
1994	16 778	57 654
1995	39 725	58 248
1996	50 255	58 652
1997	52 178	59 005
1998	49 621	59 307
1999	40 362	59 596
2000	44 265	60 097
2001	53 294	47 118
2002	61 102	47 243
2003	64 879	47 309
2004	47 352	47 756
2005	49 446	48 408
2006	58 384	*
2007	67 889	*
2008	76 034	*

Zdroje: Cizinci v České republice; Foreigners in the Czech Republic. Praha, Český statistický úřad, Český statistický úřad, Scientia, 2001 a 2008.

Štatistická ročenka Slovenskej republiky. Bratislava, Štatistický úrad Slovenskej republiky, 1997, 2001, 2006.

Poznámka: * Údaje za dané roky se nepodařilo získat.

Odhady pravděpodobného budoucího vývoje migrace jsou nejsložitějším problémem populačních prognóz. Je to dáno především tím, že migrační toky jsou ovlivňovány různorodými vnějšími podmínkami – politickou situací, administrativními kroky a podobně. Proto existují jen předpoklady založené na současných podmínkách. Tyto předpokládají zvýšený příliv emigrantů do České i Slovenské republiky, který bude vyrovnávat demografický úbytek obyvatel (Burcin, Kučera, 2003). Odhady pro budoucí vývoj migrace mezi Českou a Slovenskou republikou nejsou k dispozici.

4.1 Pracovní migrace

Pracovní migrace mezi Českou a Slovenskou republikou hraje významnou roli. Po rozdělení společné republiky v roce 1993 bylo nutné legislativně vyřešit možnosti vzájemného zaměstnávání občanů mezi oběma zeměmi. Díky speciální legislativě a vzájemným smlouvám, které zajišťovaly pro občany druhého státu výhodnější podmínky pro migraci do státu druhého, mají čeští i slovenští migranti jednodušší cestu při zaměstnávání v druhé zemi. Tato opatření s volnějším režimem pro migraci (než jaké měly jiné státy pro migraci s Českou či Slovenskou republikou) byla směřována především na dočasnou, pracovní či studijní migraci (Populační vývoj, 2002).

Po rozdělení ČSFR nabyla na významu smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o vzájemném zaměstnávání občanů z roku 1992 (zákon č. 227/1993 Sb.). Tato smlouva zjednodušila postupy při vzájemném zaměstnávání cizinců v obou státech. Pro získání práce v České nebo Slovenské republice stačila občanu z druhého státu jen registrace na příslušném úřadu práce a nebylo nutné žádat o vydání pracovního povolení (Divinský, 2005b).

Další změna se udála v souvislosti se vstupem do Evropské unie. V roce 2004 se změnili podmínky pro zaměstnávání cizinců. Občané Evropské unie nepotřebují při práci v jiné členské zemi Evropské unie (včetně Norska, Lichtenštejnska, Islandu a Švýcarska) povolení k zaměstnání (Divinský, 2005b). Pouze zaměstnavatel je povinen hlásit daného pracovníka místním úřadům (Cizinci, 2008). Tato pravidla samozřejmě platí i pro Českou a Slovenskou republiku, kdy princip volného pohybu za prací zintenzívnil vzájemnou migraci za prací po roce 2004 (Drbohlav, 2004). Češi na Slovensku pracují v různých typech povolání, zatímco Slováci v Česku pracují převážně ve zpracovatelském průmyslu, částečně také ve stavebnictví a v činnostech v oblasti nemovitostí a pronájmu (Cizinci, 2006). Vzájemný pracovní migrační pohyb se v následujících letech po vstupu do Evropské unie snížil a v současnosti stagnuje.

Vzhledem k tomu, že pracující Slováci hrají v České republice významnější roli než Češi na Slovensku, přikládám tabulku 9 ukazující vývoj jejich počtů. Údaje za pracující Slováky jsou vyšší než údaje o počtech zde žijících (viz tabulka 8), což je způsobeno jednak zahrnutím Slováků dojíždějících za prací a také již zmiňovanými ustanoveními pro evidenci pracujících Slováků v České republice.

Tabulka 9: Zaměstnanost Slováků v ČR od roku 2000 do roku 2007

rok	celkem	v tom		% z celkového počtu zaměstnaných cizinců
		evidovaní na úřadech práce	s platným živnostenským oprávněním	
2000	70 237	63 567	6 670	42,6
2001	70 606	63 555	7 051	42,1
2002	63 733	56 558	7 175	39,4
2003	66 176	58 053	8 123	39,4
2004	68 575	59 818	8 757	39,6
2005	84 016	75 297	8 719	38,4
2006	99 637	92 355	8 282	39,7
2007	109 917	101 233	8 684	35,6

Zdroj: Cizinci v České republice; Foreigners in the Czech Republic. Praha, Český statistický úřad, Český statistický úřad, Scientia, 2001 - 2008.

4.2 Studijní migrace

Studijní migrace mezi Českou a Slovenskou republikou probíhá hlavně na úrovni vysokého školství. Migrace na úrovni základních či středních škol je velmi malá a v podstatě zanedbatelná. Velkou výhodou je jazyková a kulturní příbuznost i dohody, které umožňují slovenským studentům studovat v ČR ve slovenštině a naopak.

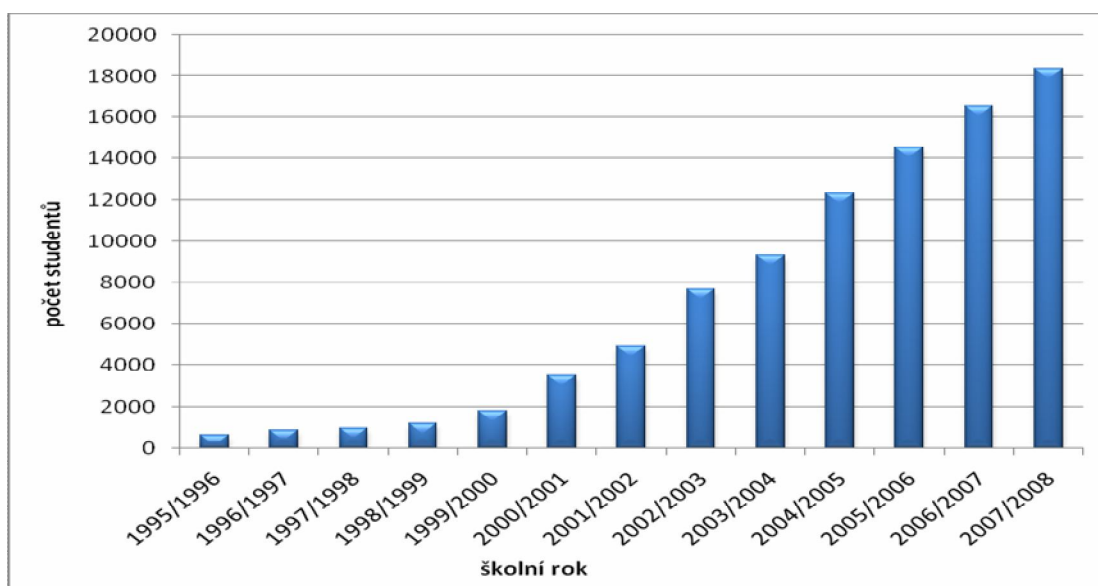
Po rozdělení ČSFR - přesněji v roce 1995 - založili prezidentí obou zemí (Václav Havel a Michal Kováč) nadaci pro bezplatné studium Slováků v Česku a Čechů na Slovensku. Problémem ovšem byla kvóta, která stanovovala bezplatné studium jen pro 80 studentů ročně a ještě zde byla stanovena podmínka, že kvóta může být naplněna jen do úrovně počtu studentů přijatých v druhém státě (Halás, 2005). Zájemci o studium, kteří se do kvóty nevešli, si museli studium v druhém státě platit. Podle Haláse (2005) se díky tomuto velmi snížil počet slovenských studentů na českých vysokých školách - při rozdělení zde studovalo kolem 2500 slovenských studentů, po rozdělení již jen přibližně 500.

Tyto pravidla platila do roku 1999, kdy ministerstva školství ČR a SR přijala vzájemnou dohodu o studiu v druhé zemi, kdy studenti z obou zemí mají při studiu v druhé zemi stejné podmínky jako studenti dané země. Po tomto kroku se počet českých studentů na Slovensku nikterak zásadně nezvýšil, ovšem počet slovenských vysokoškolských studentů v Česku od té doby neustále roste.

Největší zájem je mezi slovenskými studenty na českých vysokých školách o medicínu, ekonomii a právo. Z vysokých škol je nejoblíbenější Univerzita Karlova a také univerzity ležící poblíž hranic se Slovenskem (Masarykova univerzita Brno, Univerzita Palackého Olomouc) (Halás, 2005). Studenti ze Slovenska jsou procentuálně více zastoupeni na moravských než na českých vysokých školách (Pospíšilová, 2005). Slovenští studenti přicházejí do Česka studovat hlavně kvůli vyšší kvalitě českých škol a lepší možnosti uplatnění po studiu (Pospíšilová, 2005).

Pro Česko je příchod slovenských studentů výhodný v tom smyslu, že po ukončení studia se mnozí z nich již nevrátí zpět na Slovensko, ale zůstanou zde (tzv. migrace mozků), pro Slovensko je zase přínosem to, že studium slovenských studentů je placeno z českého státního rozpočtu a Slovensko získává vzdělané občany, aniž by do nich samo muselo investovat (Halás, 2005).

Graf 3: Slovenští vysokoškolští studenti v ČR mezi roky 1995 – 2008

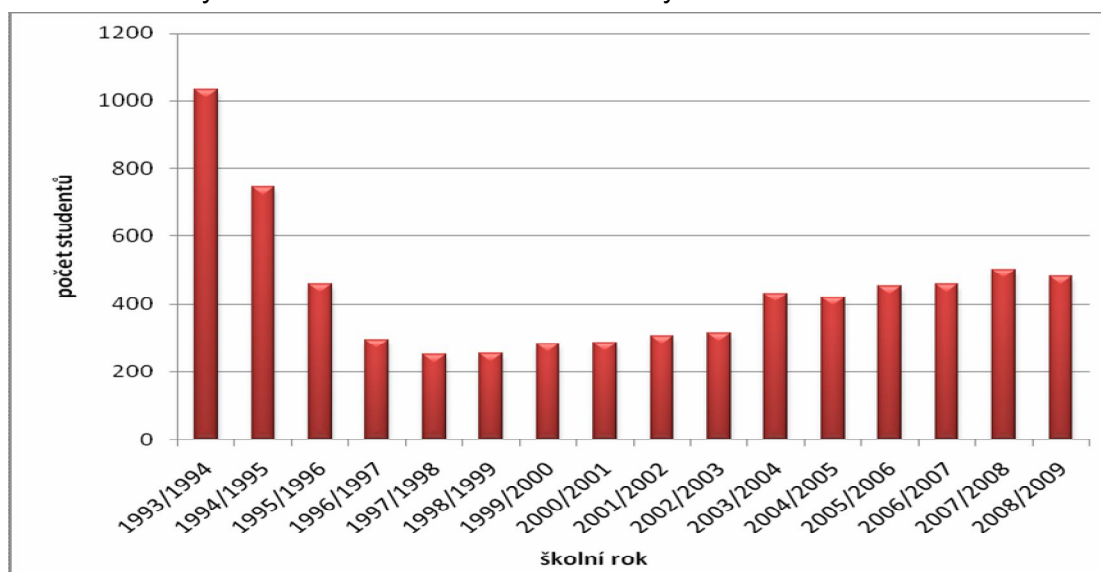
Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání [online]. Dostupné z: <<http://www.uiv.cz>>.

Z grafu 3 znázorňujícího počet Slováků studujících na českých vysokých školách vyplývá, že počet studujících Slováků se stále – poměrně lineárně - zvyšuje. Do roku 1999, než byly zrušeny kvóty, v Česku studovalo méně než 2000 studentů ze

Slovenska. Pak nastal strmý nárůst. Zatímco ve školním roce 2000/2001 studovalo v Česku 3 501 slovenských vysokoškolských studentů, ve školním roce 2003/2004 jich již bylo 9 348 a v loňském školním roce již 18 350. Slovenští studenti tvoří většinu zahraničních studentů na českých vysokých školách – například ve školním roce 2004/2005 tvořili 66 % všech zahraničních studentů.

Naproti tomu počty českých studentů studujících slovenské vysoké školy jsou poměrně nízké a z grafu 4 je jasně vidět, že v současnosti jejich počty kolísají v rozmezí mezi 400 a 500 studenty ročně. Ve školním roce 1993/1994 ještě na slovenských vysokých školách studovalo 1033 českých studentů. Po rozdělení ovšem začalo prudké snižování jejich počtů, až nakonec ve školním roce 1997/1998 už studovalo na Slovensku pouhých 250 českých studentů. Podobné hodnoty se s malými výkyvy držely až do roku 2003. Od školního roku 2003/2004 – zřejmě v souvislosti se vstupem obou zemí do Evropské unie – se počet českých studentů zvýšil na 432 a podobné hodnoty si drží dodnes. Na rozdíl od České republiky již Slovensko zveřejnilo údaje pro současný školní rok 2008/2009, kdy na Slovenských vysokých školách studuje 482 českých studentů.

Graf 4: Čeští vysokoškolští studenti v SR mezi roky 1993 – 2009

Zdroj: Ústav informací a prognóz školstva [online]. Dostupné z: <<http://www.uips.sk>>.

4.3 Statistická analýza česko-slovenské migrace po roce 1993

Pro dokreslení převažujících směrů migračních proudů po roce 1993 jsem se rozhodla udělat jednoduchou analýzu vztahu česko-slovenské migrace a dvou ekonomických ukazatelů – míry nezaměstnanosti a hrubého domácího produktu (HDP). Díky tomu, že údaje o HDP evidují oba státy až od roku 1995, jsem si musela vystačit s datovou řadou od roku 1995 do roku 2007.

Pro statistickou analýzu jsem použila program SPSS, kde jsem provedla korelační a regresní analýzu, pomocí nichž jsem zjišťovala, zda existuje závislost mezi jednotlivými ukazateli.

Tabulka 10: Závislost migrace Slováků do ČR na výši českého a slovenského HDP v letech 1993-2007

		Slováci do ČR	HDP/ob. ČR
Slováci do ČR	Pearson Correlation	1.000	.567*
	Sig. (2-tailed)		.043
	N	14	13
HDP/ob. (ČR)	Pearson Correlation	.567*	1.000
	Sig. (2-tailed)	.043	
	N	13	13

		Slováci do ČR	HDP/ob. (SR)
Slováci do ČR	Pearson Correlation	1.000	.576*
	Sig. (2-tailed)		.040
	N	14	13
HDP/ob. (SR)	Pearson Correlation	.576*	1.000
	Sig. (2-tailed)	.040	
	N	13	13

Zdroje: Stav a pohyb obyvatelstva v České republice. Praha, Český statistický úřad, 1993 - 1999.

Stav a pohyb obyvatel'stva SR. Bratislava, Štatistický Úrad Slovenskej republiky, 1993 – 1999.

Statistický úřad České republiky [online]. Dostupné z: <<http://www.czso.cz>>.

Štatistický úrad Slovenskej republiky [online]. Dostupné z: <<http://www.statistics.sk>>.

Poznámka: Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Nepodařilo se potvrdit vztah mezi migrací Čechů na Slovensko a mírou nezaměstnanosti (slovenské i české) ani vztah mezi migrací Čechů na Slovensko a HDP (jak slovenské tak české). Taktéž se nepodařilo prokázat závislost migrace Slováků do Čech na míře nezaměstnanosti (jak české tak slovenské). Podařilo se ovšem na 95% hladině spolehlivosti dokázat závislost migračních toků ze Slovenska do Českých zemí na výši jak českého (signifikance 0,043) tak slovenského HDP (signifikance 0,040).

Jak vyplývá z tabulky 10 vztah migračních toků ze Slovenska do Česka v závislosti na výši českého HDP i slovenského HDP je signifikantní. Signifikance je menší než 0,050 a proto mohu na 95% hladině spolehlivosti zamítnout nulovou hypotézu (H_0 : neexistence závislosti). Pearsonovi korelační koeficienty ukazují na středně silnou pozitivní závislost.

4.4 Shrnutí

Po vzniku samostatné České republiky a Slovenské republiky došlo k tzv. návratové migraci, kdy se Češi (žijící do té doby na Slovensku) vraceli do České republiky a naopak. Po rozdělení republiky nastávají problémy s evidencemi migrace. Migrace vnitřní se změnila na mezinárodní a kvůli malému procentu odhlašujících se občanů obou států při odchodu do státu druhého je nutné údaje o imigraci do České republiky brát ze slovenských datových zdrojů a naopak. Po rozdělení republiky bylo také nutné nastavit podmínky pro příchozí imigranty z druhé země. Byly sjednány dohody (v oblasti imigrační politiky i v oblasti zaměstnávání občanů druhé země), které nastavovaly výhodné podmínky pro imigranty druhého státu při příchodu do cílové země. V roce 2001 došlo ke změně evidencí migrace v České republice (kdy se začali započítávat i cizinci s pobytem nad 90 dní), což způsobilo neporovnatelnost českých a slovenských statistik migrace. V roce 2004, kdy obě země vstoupily do Evropské unie, začaly platit zákony platné v jejím rámci, které například umožňují volný pohyb pracovních sil. Migrační toky mezi Českem a Slovenskem tato událost nicméně nikterak významně neovlivnila. Po celé období po roce 1993 migrační proudy mezi oběma zeměmi slábnou, což je zřejmě dáno snižující se závislosti jedné země na druhé, což je způsobeno zlepšováním ekonomické a hospodářské situace obou zemí. Předpovědi budoucího vývoje nejsou k dispozici.

Studijní migrace mezi oběma státy probíhá hlavně na úrovni vysokého školství. V roce 1993 byla založena nadace pro bezplatné studium Slováků v Česku a Čechů na Slovensku, která byla ovšem omezena kvótou osmdesáti studentů ročně. Ostatní si museli studium v druhé zemi platit. Tato omezení způsobila pokles studentů z druhé

země na českých i slovenských vysokých školách. V roce 1999 začala platit dohoda o studiu v druhé zemi, které umožňovala bezplatné studium studentů z druhé země na vysokých školách obou států. Od tohoto roku prudce stoupá počet slovenských studentů na českých vysokých školách. Počty českých studentů na Slovensku nikterak významně nevzrostly a jsou stále poměrně vyrovnané.

Pomocí statistické analýzy se podařilo na 95% hladině spolehlivosti prokázat závislost mezi výší českého i slovenského HDP a migračními toky směřujícími ze Slovenské do České republiky. Jinou závislost mezi česko-slovenskou migrací a ekonomickými ukazateli se prokázat nepodařilo. Nicméně nutno podotknout, že analýza byla provedena jen pomocí základních statistických metod a s nepříliš vysokým počtem proměnných, což mohlo výsledky analýzy ovlivnit.

5. Prostorové rozmístění imigrantů

V této části mé práce jsem se pokusila zmapovat vývoj atraktivity různých částí Českých zemí a Slovenska pro příchozí migranty z druhé země. Mým cílem bylo zobrazení oblastí, které v daných obdobích byly pro imigranty přicházející do země nejčastějším cílem a ukázka toho, jak se tyto preference měnily v čase. Časové období jsem rozdělila do šesti desetiletí, kdy každá mapa zobrazuje podíl příchozích migrantů na celkové imigraci ze zdrojového státu do jednotlivých krajů cílového státu za dané desetiletí. Obě mapy za poslední „desetiletí“ obsahují data jen za sedm let, což je dáno tím, že další data v současné době samozřejmě ještě nejsou k dispozici. Přesto si myslím, že bylo vhodné je zařadit hlavně kvůli porovnání změn prostorových preferencí imigrantů.

5.1 Prostorové rozmístění slovenských imigrantů v Českých zemích

Prostorové rozmístění přicházejících Slováků se během desetiletí neustále mění. V padesátých letech (viz Obr. 1) byly nejatraktivnější české příhraniční oblasti, kde ještě probíhalo doosidlování po odchodu německého obyvatelstva. A dále průmyslové severovýchodní Moravy, kam přicházeli slovenští dělníci za prací. Nejméně osidlovaná byla oblast Vysočiny, kde nebyl ani rozvinutý průmysl ani příhodné podmínky pro zemědělství. Během deseti let se zde usadilo pouhých tři a půl tisíce Slováků.

V šedesátých letech vrcholí průmyslové migrace a proudy pracovníků ze Slovenska včetně jejich rodin přicházejí jak do průmyslových oblastí Moravy, tak do

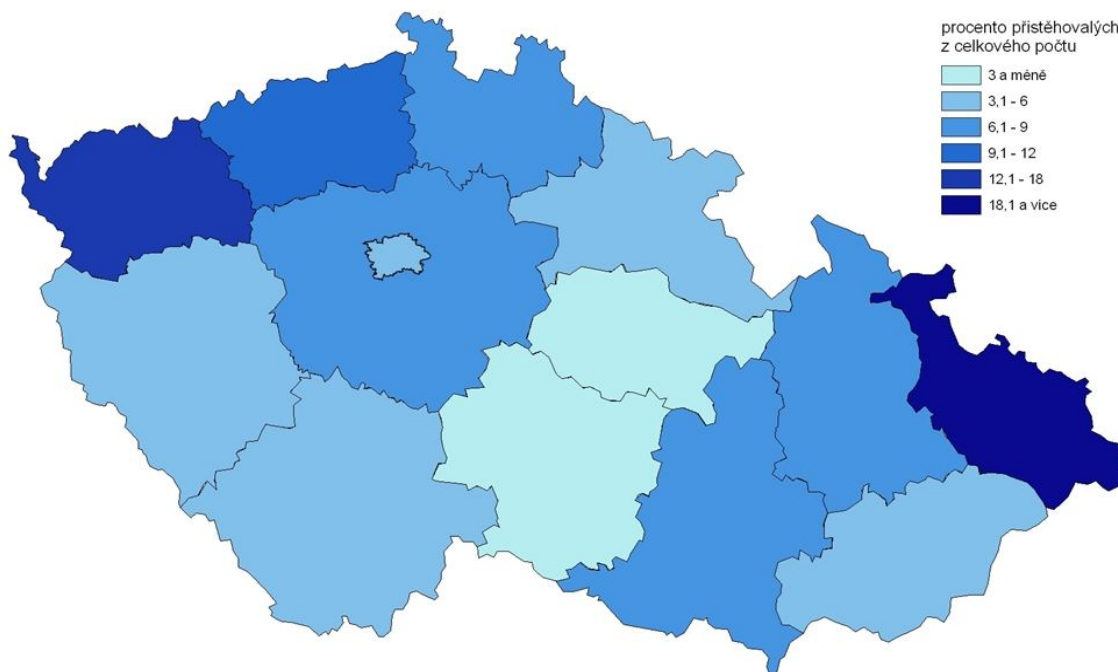
průmyslových oblastí západních Čech (viz Obr. 2). Poněkud opomíjené jsou stále nepřilíš rozvinuté oblasti jižních Čech a vysočiny.

V sedmdesátých a osmdesátých letech se situace příliš nemění. Stále zůstávají významné průmyslové oblasti a významnou roli také hrají příhraniční oblasti Moravy sousedící se Slovenskem (viz Obr. 3 a Obr. 4). Obecně ale migrační proudy směřující ze Slovenska do Českých zemí slábnou.

V devadesátých letech (Obr. 5) se již prostorové preference imigrantů začínají měnit. Převahu získávají regiony sousedící se Slovenskem – vznikají viditelné rozdíly mezi kraji Čech a Moravy. V Čechách v tomto období vzrůstá role Prahy, jakožto významného centra. Přesto Slováci stále v mnohem větší míře míří do oblastí bližších slovenským hranicím.

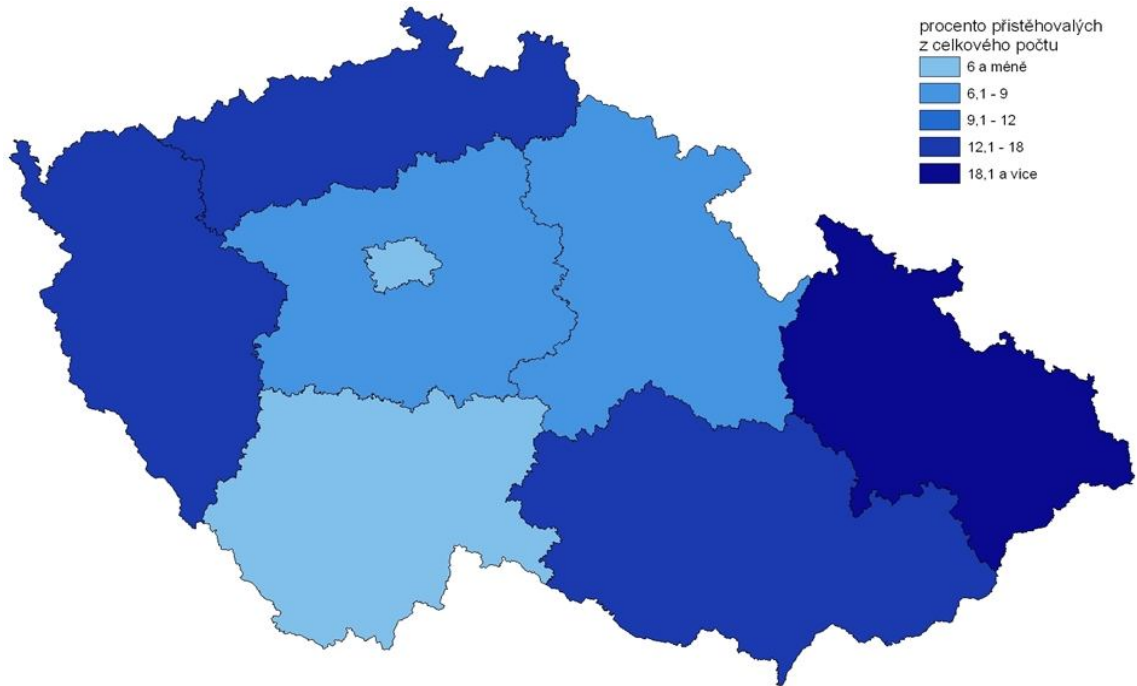
V posledních letech (viz Obr. 6) roste význam velkých měst, která přitahují slovenské imigranty stále více hlavně díky příležitostem, které tato města nabízí. Dominuje jasně hlavní město Praha a jeho okolí, dále oblast jižní Moravy s městem Brno. Slováci nově směřují také do západních Čech reprezentovaných městem Plzeň a na Ostravsko.

Obr. 1: Prostorové rozmístění slovenských imigrantů v krajích Česka 1950-1959

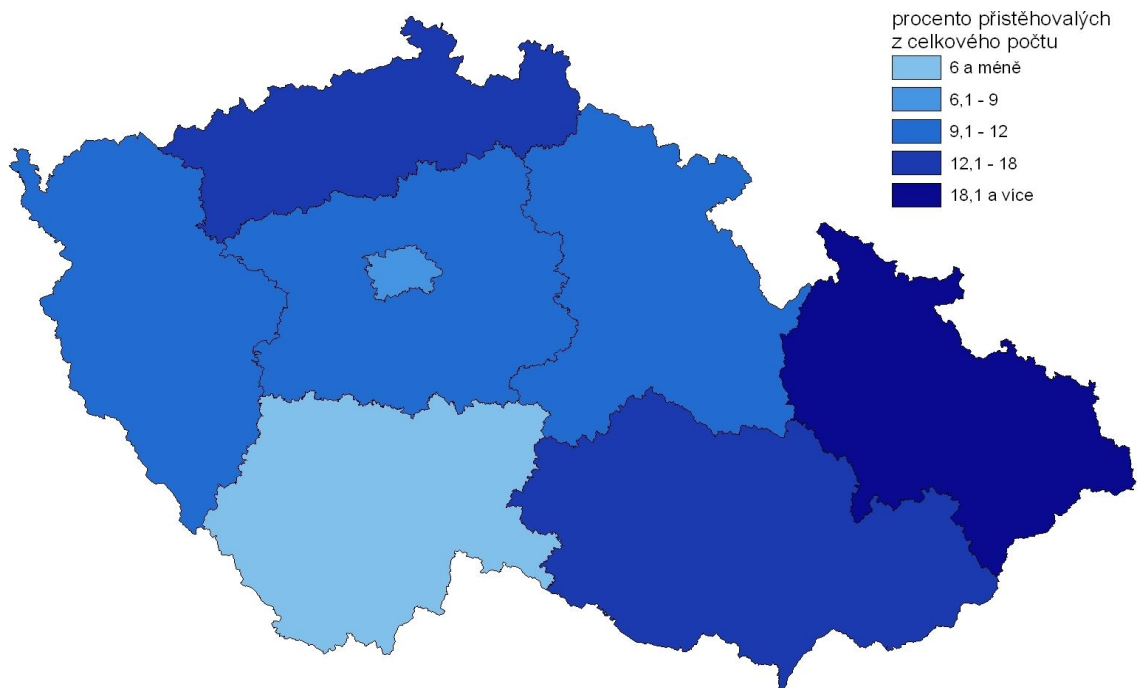
Zdroj: Pohyb obyvatelstva v Republice československé. Praha, Státní úřad statistický, 1950 – 1959.

Obr. 2: Prostorové rozmístění slovenských imigrantů v krajích Česka 1960-1969

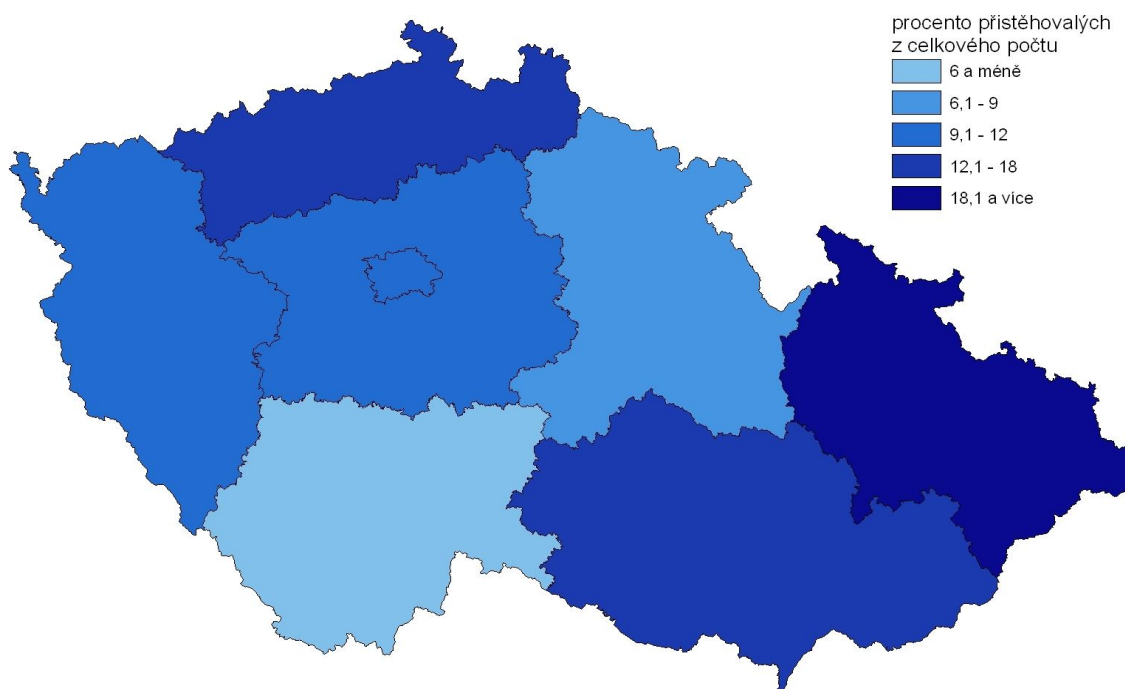
Zdroj: Pohyb obyvatelstva v Československé socialistické republice. Praha, Federální statistický úřad, 1960 – 1969.

Obr. 3: Prostorové rozmístění slovenských imigrantů v krajích Česka 1970-1979

Zdroj: Pohyb obyvatelstva v Československé socialistické republice. Praha, Federální statistický úřad, 1970 – 1979.

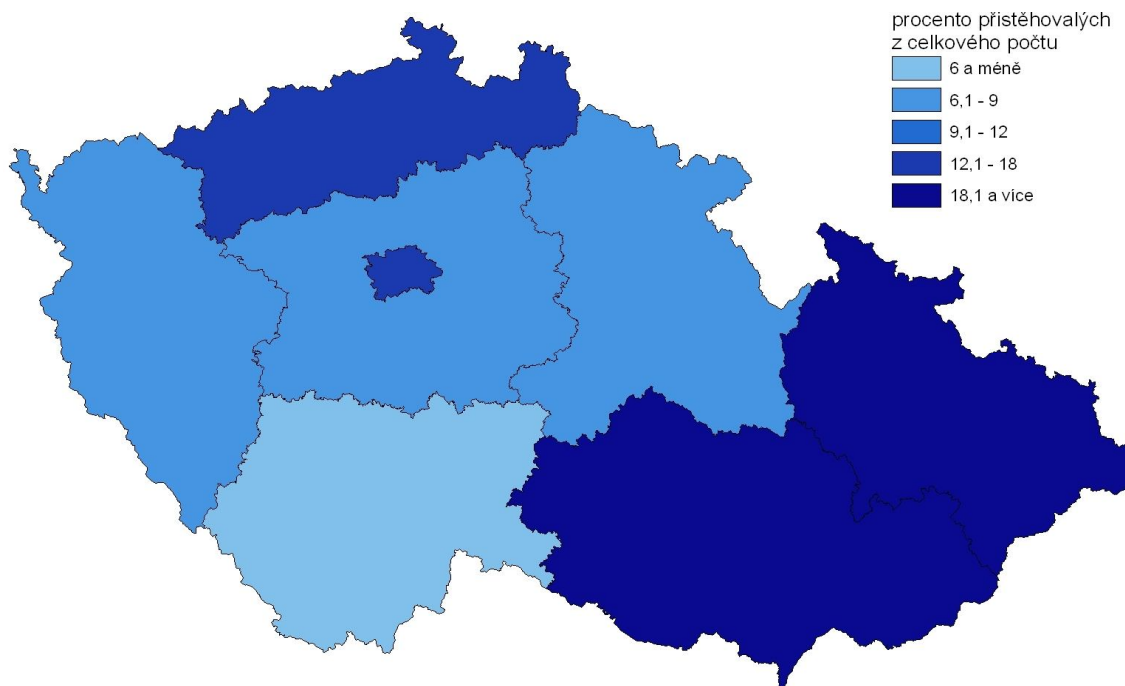
Obr. 4: Prostorové rozmístění slovenských imigrantů v krajích Česka 1980-1989

Zdroje: Pohyb obyvatelstva v Československé socialistické republice. Praha, Federální statistický úřad, 1980 – 1988.

Pohyb obyvatelstva v České a Slovenské federativní republice. Praha. Český statistický úřad, 1989.

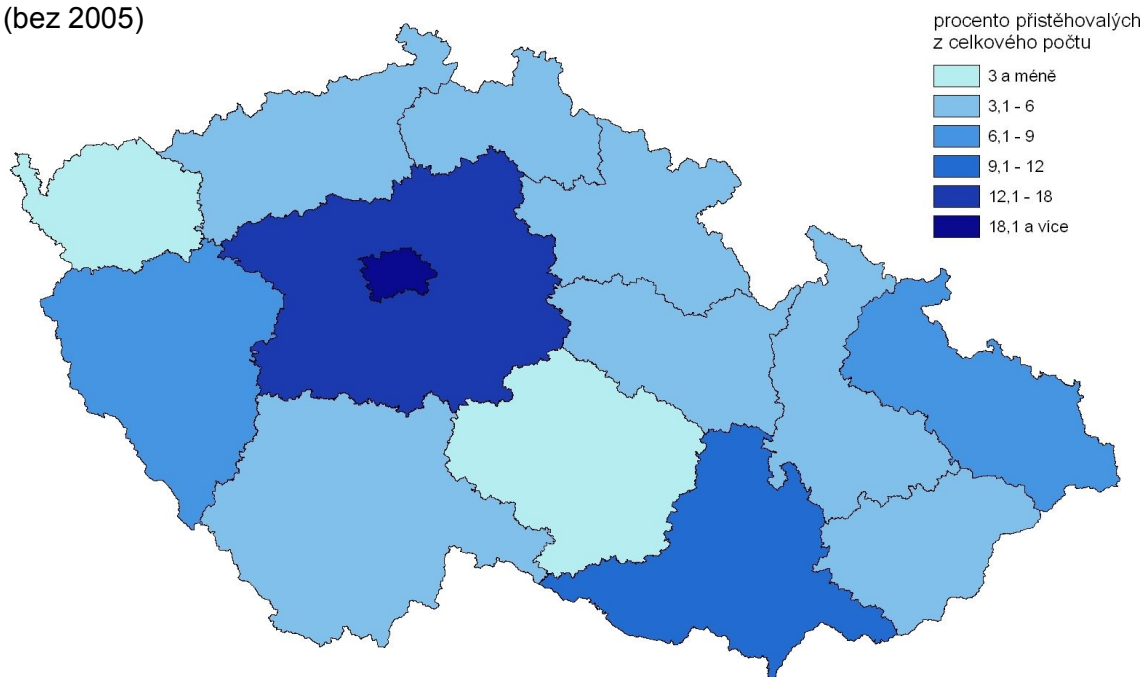
Obr. 5: Prostorové rozmístění slovenských imigrantů v krajích Česka 1990-1999

Zdroje: Pohyb obyvatelstva v České a Slovenské federativní republice. Praha, Český statistický úřad, 1990 - 1992.

Stav a pohyb obyvatelstva v České republice. Praha, Český statistický úřad, 1993 – 1999.

Obr. 6: Prostorové rozmístění slovenských imigrantů v krajích Česka 2000-2008
(bez 2005)

Zdroje: Stav a pohyb obyvatelstva v České republice. Praha, Český statistický úřad, 2000 - 2008.

Poznámka: Data za kraje ani nižší administrativní jednotky pro rok 2005 nejsou k dispozici.

5.2 Prostorové rozmístění českých imigrantů na Slovensku

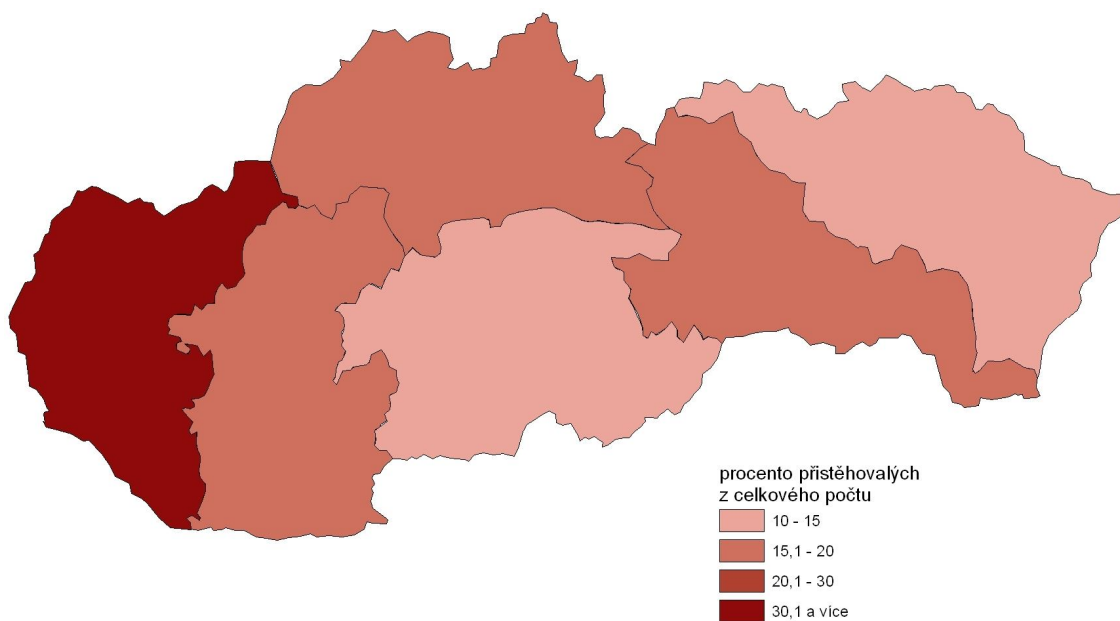
Pro prostorové rozmístění přicházejících Čechů na Slovensko je typický téměř pro celé sledované období západovýchodní gradient, kdy se Češi v daleko větší míře přistěhovávají do oblastí západního Slovenska než do oblastí Slovenska východního.

V padesátých letech (viz Obr. 7) se nejvíce Čechů přistěhovalo do krajů západního Slovenska. Češi přicházeli též do Košického kraje, kde byla uvolněná pracovní místa po odsunu maďarského obyvatelstva (Divinský, 2004).

V dalších desetiletích (viz Obr. 8, 9, 10, 11) je rozložení příchozích Čechů na Slovensku poněkud jednotvárné. Je zde jasně zřetelný již zmiňovaný západovýchodní gradient a po srovnání jednotlivých map je zřetelné postupné vyrovnávání preferencí jednotlivých oblastí.

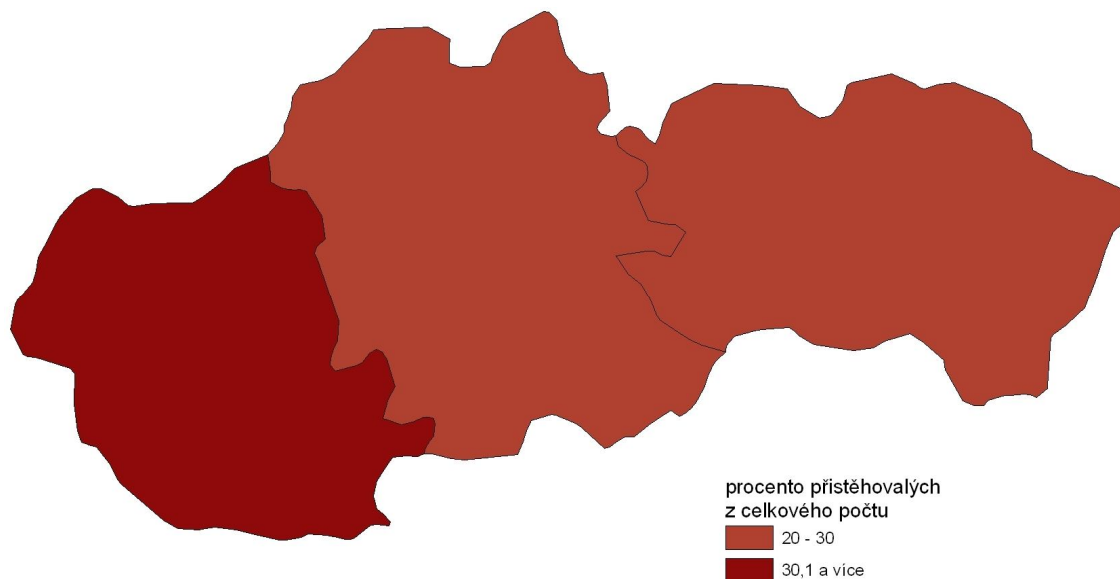
Poslední mapa (viz Obr. 12) ukazuje období po roce 2000. Je zde (jako v případě České republiky) zaznamenáno jen sedm let. Kraje Slovenska – jako cíle české imigrace – jsou poměrně vyrovnané. Vyčnívá pouze hlavní město Bratislava a jeho okolí jako nejvýznamnější cíl migračních proudů z Česka.

Obr. 7: Prostorové rozmístění českých imigrantů v krajích Slovenska 1950-1959

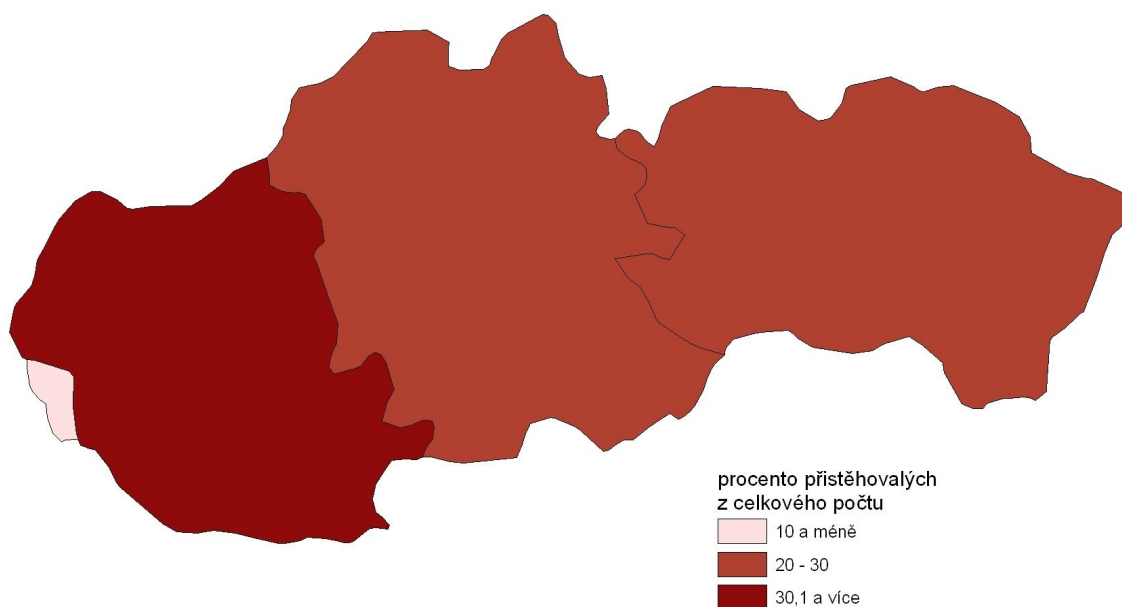
Zdroj: Pohyb obyvatelstva v Republice československé. Praha, Státní úřad statistický, 1950 – 1959.

Obr. 8: Prostorové rozmístění českých imigrantů v krajích Slovenska 1960-1969

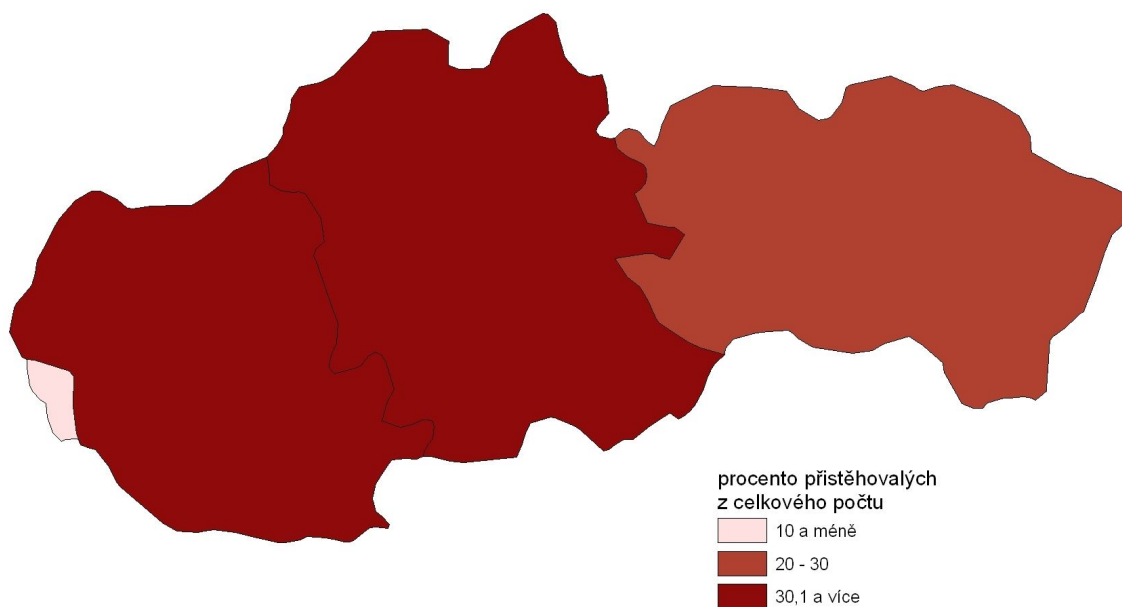
Zdroj: Pohyb obyvatelstva v Československé socialistické republice. Praha, Federální statistický úřad, 1960 – 1969.

Obr. 9: Prostorové rozmístění českých imigrantů v krajích Slovenska 1970-1979

Zdroj: Pohyb obyvatelstva v Československé socialistické republice. Praha, Federální statistický úřad, 1970 – 1979.

Obr. 10: Prostorové rozmístění českých imigrantů v krajích Slovenska 1980-1989

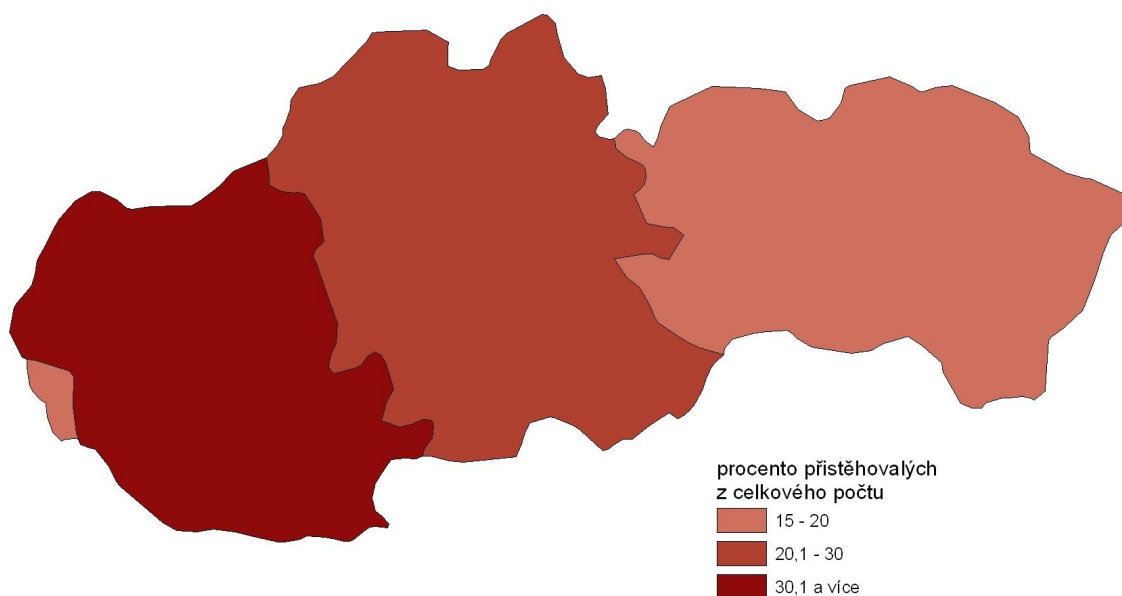

Zdroje: Pohyb obyvatelstva v Československé socialistické republice. Praha, Federální statistický úřad, 1980 – 1988.

Pohyb obyvatelstva v České a Slovenské federativní republice. Praha. Český statistický úřad, 1989.

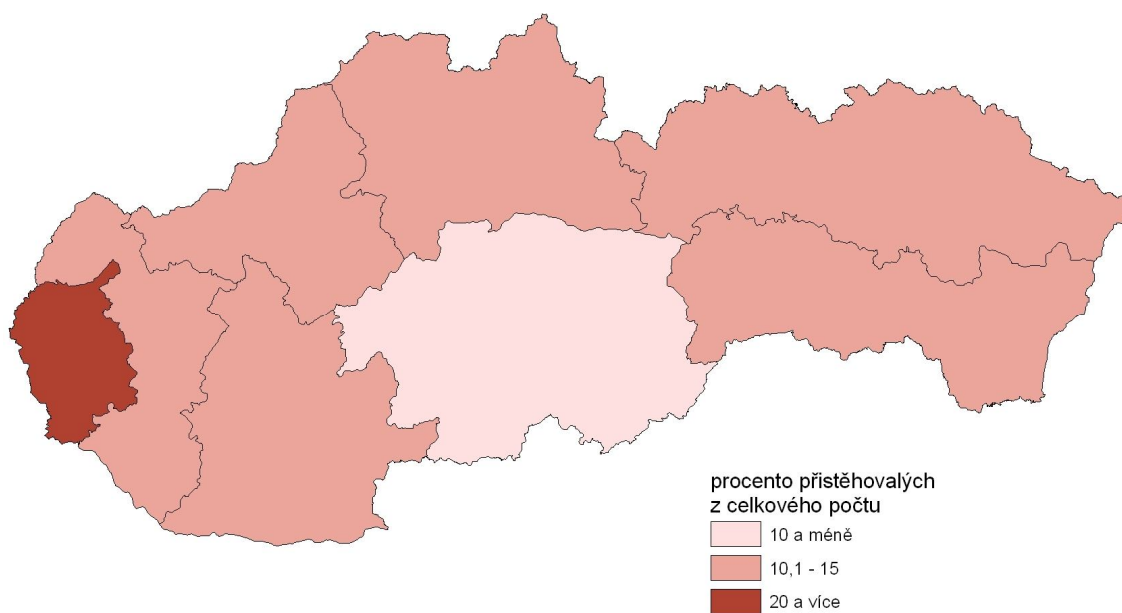
Obr. 11: Prostorové rozmístění českých imigrantů v krajích Slovenska 1990-1999

Zdroje: Pohyb obyvatelstva v České a Slovenské federativní republice. Praha, Český statistický úřad, 1990 - 1992.

Stav a pohyb obyvatel'stva SR. Bratislava, Štatistický Úrad Slovenskej republiky, 1993 – 1999.

Obr. 12: Prostorové rozmístění českých imigrantů v krajích Slovenska 2000-2007

Zdroje: Stav a pohyb obyvatel'stva SR. Bratislava, Štatistický Úrad Slovenskej republiky, 2000 – 2007.

5.3 Shrnutí

Imigranti přicházející ze Slovenska do Českých zemí v počátku sledovaného období mířili především do průmyslových oblastí severovýchodní Moravy a severozápadních Čech. Tento trend trvá i v následujících desetiletích, ale postupně dochází ke snižování počtu migrantů přicházejících na západ Čech a naproti tomu roste význam česko-slovenského pohraničí. Situace se začíná měnit v devadesátých letech, kdy narůstá význam Prahy, která se významně spolu se svým okolím dostává do popředí v posledních sedmi letech. Spolu s ní jsou příchozími Slováci preferována další velká města. V případě imigrantů přicházejících z České republiky na Slovensko je po celé sledované období zřetelný západovýchodní gradient, kdy Češi preferují oblasti bližší k českým hranicím. Na konci sledovaného období jasně dominuje hlavní město Bratislava.

6. Závěr

Cílem této práce bylo zmapování hlavních migračních proudů mezi Českými zeměmi a Slovenskem od vzniku Československé republiky v roce 1918 až do současnosti a znázornění prostorového rozmístění imigrantů v obou zemích a jeho změny v čase.

V práci byla potvrzena první výzkumná otázka, která předpokládá převahu migračních proudů ze Slovenska do Českých zemí v závislosti na rozdílné ekonomické situaci obou zemí. Jedinou výjimkou, kdy převažoval tok migrantů opačným směrem, byl rok 1954, kdy měly České země vůči Slovensku záporné migrační saldo. Není též jisté, jak přesně probíhaly migrační proudy v období před rokem 1950, kdy se ještě nevedly migrační statistiky. Díky většímu počtu Čechů pobývajících na Slovensku než Slováků v Českých zemích je možné, že v období „první republiky“ byly silnější migrační proudy směřující z Českých zemí na Slovensko.

Závislost migračních toků na ekonomické situaci jasně znázorňuje období 50. a 60. let, kdy přicházelo do českých průmyslových oblastí velké množství pracovníků ze zaostalejšího Slovenska. Se zvyšující se industrializací Slovenska a jeho celkovým rozvojem v pozdějších letech se tyto proudy zmenšovaly. Při statistické analýze dat byla též dokázána závislost mezi výší HDP a migračními toky ze Slovenské republiky do České. Pro migraci opačným směrem tato závislost dokázána nebyla.

Druhým cílem této práce bylo znázornění prostorového rozmístění imigrantů v Českých zemích i na Slovensku a jeho změny v čase. I zde byla potvrzena výzkumná otázka o prvotní atraktivitě průmyslových oblastí, která se postupem času změnila

v preferenci městských regionů a oblastí podél česko-slovenské hranice. Při tvorbě mapových výstupů znázorňujících tyto preferované oblasti vznikl problém se změnami administrativního uspořádání během mapovaného období, kdy byly údaje udávány za tři různé skupiny krajů. Přesto si myslím, že i s těmito problémy předkládaná sada map celkem dobře zobrazuje rozmístění a vývoj imigrace v obou zemích.

V této práci, která si kladla za cíl zhodnocení migračních pohybů mezi Českými zeměmi a Slovenskem za dob společného státu i v dobách po jeho rozdělení. Kvůli omezené délce práce nebylo možné detailněji rozebírat jednotlivé aspekty této migrace. Jsem si vědoma nezahrnutí krátkodobých migračních pohybů, detailnějšího zpracování ekonomické i nelegální migrace, které hrají ve vzájemné česko-slovenské migraci též významnou roli. Proto zůstává výzvou do budoucna provést detailnější popis migrace mezi těmito dvěma nejen geograficky si blízkými státy.

Použitá literatura

- BURCIN, B., KUČERA, T. (2003): Perspektivy populačního vývoje České republiky na období 2003-2065. DemoArt, Praha, 29 s.
- Cizinci v České republice; Foreigners in the Czech Republic 2001. Praha, Český statistický úřad, Český statistický úřad, Scientia, 2001.
- Cizinci v České republice; Foreigners in the Czech Republic 2004. Praha, Český statistický úřad, Český statistický úřad, Scientia, 2004.
- Cizinci v České republice; Foreigners in the Czech Republic 2006. Praha, Český statistický úřad, Český statistický úřad, 2006.
- Cizinci v České republice; Foreigners in the Czech Republic 2007. Praha, Český statistický úřad, Český statistický úřad, 2007.
- Cizinci v České republice; Foreigners in the Czech Republic 2008. Praha, Český statistický úřad, Český statistický úřad, 2008.
- ČERMÁK, Z. (1996): Transformační procesy a migrační vývoj v České republice. In: Hampl, M. a kol.: Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, s. 179-197.
- DAVIDOVÁ, E. (1995): Romano drom = Cesty Romů: Změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku. Univerzita Palackého, Olomouc, 243 s.
- Demografická příručka. Praha, Federální statistický úřad, 1982.
- DIVINSKÝ, B. (2004): Migration Trends in Selected EU Applicant Countries, Volume V- Slovakia – An Acceleration of Challenges for Society, International Organization for Migration, Vienna, 126 s.
- DIVINSKÝ, B. (2005a): Slovak Republic (country report). In: AGRO 2005 IOM Project: European Cooperation in Labour Migration: Search for Best practices. Budapest, International Organization for Migration, s. 259 - 300.
- DIVINSKÝ, B. (2005b): Zahraničná migrácia v Slovenskej republike – stav, trendy, spoločenské súvislosti. Friedrich Ebert Stiftung, Bratislava, 216 s.
- DRBOHLAV, D. (1994): International Migration in the Czech Republic and Slovakia and the Outlook for East Central Europe. Czech Sociological Review, 2, č. 1, s. 89-106.
- DRBOHLAV, D. (1996): Česká republika a mezinárodní imigrace. In: Hampl, M. a kol.: Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, s. 199-218.

- DRBOHLAV, D (1998): Migrace obyvatelstva: geografické aspekty v rámci interdisciplinárního výzkumu. Habilitační práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha, 259 s.
- DRBOHLAV, D. (2004): Migration Trends in Selected EU Applicant Countries, Volume II-The Czech Republic – The Times They Are A-Changin, International Organization for Migration, Vienna, 136 s.
- DUBCOVÁ, I. (2007): Vzájemné migrační proudy mezi ČR a Ukrajinou. Bakalářská práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha, 47 s.
- HALÁS, M. (2005): Cezhraničné väzby, cezhraničná spolupráca: na príklade slovensko-českého pohraničia s dôrazom na jeho slovenskú časť. Univerzita Komenského, Bratislava, 152 s.
- HALADEJOVÁ, Š. (2007): Pracovní migrace do České republiky v kontextu současných světových migračních trendů. Diplomová práce. Katedra antropologie FF ZČU, Plzeň, 106 s.
- HŮLE, D. (2005): Rozhovor: Emigrace v kontextu legislativních a metodických změn [online]. Dostupné z <<http://www.demografie.info>>.
- JANSKÁ, E. (2002): Adaptace cizinců v České republice. Disertační práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha, 118 s.
- JANSKÁ, E., DRBOHLAV, D. (2005): The Czech Republic (country report). In: AGRO 2005 IOM Project: European Cooperation in Labour Migration: Search for Best practices. Budapest, International Organization for Migration, s. 35 - 72.
- KUČERA, M. (1994): Populace České republiky 1918 – 1991. Česká demografická společnost, Sociologický ústav AV ČR, Praha, 198 s.
- MAJTÁNOVÁ, M. (1999): Co bychom měli vědět o historii česko-slovenských vztahů. In: Almanach českého spolku na Slovensku. Bratislava. [online]. Dostupné z: <<http://www.cesi.sk/txt/hiuv.htm>>.
- MASSEY, D. S. a kol. (1993): Theories of International Migration: Review and Appraisal. Population and Development Review, 19, č. 3, s. 431-466.
- MATLOVIČ, R. (2005): Geografia obyvateľstva Slovenska so zreteľom na rómsku minoritu. Prešovská univerzita. Fakulta humanitných a prírodných vied, Prešov, 332 s.
- MONK, J. (2006): Spaces and Flows. In: Aitken, S., Valentine, G.: Approaches to Human Geography. Sage publication, London, s. 226-232.
- Populační vývoj České republiky 1990-2002. Katedra demografie a geodemografie PŘF UK, Praha, 2002.

Populační vývoj České republiky 2001-2006. Katedra demografie a geodemografie PŘF UK, Praha, 2007.

POSPÍŠILOVÁ, R. (2005): Zahraniční studenti vysokých škol v Česku. Bakalářská práce. Katedra politické geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha, 46 s.

PROKOP R. (1998a): Migrace ve vývoji slovenské populace v České republice (se zvláštním zřetelem ke stěhování mezi Slovenskem a českými zeměmi), část první 1945 – 1959. In: Prokop, R., ŠrajeroVá, O., Sommer, K., Gímeš E. (1998): Slováci v České republice po roce 1945. Tilia, Šenov u Ostravy, s. 56 – 95.

PROKOP R. (1998b): Migrace ve vývoji slovenské populace v České republice (se zvláštním zřetelem ke stěhování mezi Slovenskem a českými zeměmi), část druhá 1960 – 1992. In: Prokop, R., ŠrajeroVá, O., Sommer, K., Gímeš E. (1998): Slováci v České republice po roce 1945. Tilia, Šenov u Ostravy, s. 96 - 131.

SOKOLOVÁ, G. a kol. (1987). Soudobé tendence vývoje národností v ČSSR. Academia, Praha, 216 s.

SVETOŇ, J. (1958): Obyvatelstvo Slovenska za kapitalizmu. Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava, 367 s.

Vývoj obyvatelstva a osídlení České republiky. Praha, Ministerstvo hospodářství, 1994.

Zdroje dat

Pohyb obyvatelstva v Republice československé v roce. Praha, Státní úřad statistický, 1950 – 1959.

Pohyb obyvatelstva v Československé socialistické republice. Praha, Federální statistický úřad, 1960 – 1988.

Pohyb obyvatelstva v České a Slovenské federativní republice. Praha, Český statistický úřad, 1989 – 1992.

Stav a pohyb obyvatelstva v České republice. Praha, Český statistický úřad, 1993 - 2008.

Stav a pohyb obyvatel'stva SR. Bratislava, Štatistický Úrad Slovenskej republiky, 1993 - 2007.

Štatistická ročenka Slovenskej republiky. Bratislava, Štatistický úrad Slovenskej republiky, 1997.

Štatistická ročenka Slovenskej republiky. Bratislava, Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2001.

Štatistická ročenka Slovenskej republiky. Bratislava, Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2006.

Český statistický úřad: www.czso.cz

Štatistický úrad Slovenskej republiky: www.statistics.sk

Ústav informácií a prognóz školstva: www.uips.sk

Ústav pro informace ve vzdělávání: www.uiv.cz